

Directa

periodisme cooperatiu per la transformació social

Núm. 466 del 28/11 a l'11/12 de 2018 2€

Reconstrucció de l'assassinat de Pedro Álvarez

Entrevistes inèdites a testimonis dels fets i una exhaustiva anàlisi del sumari
revelen nombroses deficiències en la investigació judicial del cas
pàg. 4-11

Directa
periodisme cooperatiu per
la transformació social

EDITA
La Directa SCCL
C. Riego, 37, baixos esquerra
08014 Barcelona
Tel: 935 270 982
Mòbil: 661 493 117
directa@directa.cat
www.directa.cat
DIPÒSIT LEGAL: B 16982-2016

Aquesta publicació intenta escriure amb un llenguatge no sexista i no androcèntric. La Directa no comparteix necessàriament les idees expressades als articles d'opinió.

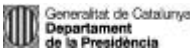
- QUI SOM?**
A fons
Grup d'investigació
Miralls
Gemma Garcia
Cruïlla
Vicent Almela i Guille Larios
Impressions
Laia Alsina i Xavier Puig
Roda el món
Oriol Andrés, Roger Suso i Joan Mas
Expressions
Misael Alerm i Carla Mallol
La indirecta
Àlex Romaguera i Mariana Cantero
Fotografia
Víctor Serri
Il·lustració
Ricardo Hermida i Lluís Ràfols
Correcció
Èlia Olivan
Edició
Jesús Rodríguez
Disseny gràfic i compaginació
Pau Fabregat
Projecte gràfic
Lola Fernández, Gerard Casadevall, Diego Muñoz i Pau Fabregat
Coordinació web
Eloi Latorre, David Bou, Gemma Garcia i Maties Lorente
Coordinació País Valencià
Ester Fayos
Audiovisuals
Sònia Calvó i Estel·la Marcos
Administració i subscripcions
Ester Mora
Difusió
Estel·la Marcos
Publicitat i distribució
Paula Rodríguez
Gestió web
Talaïos Koop.

NUCLIS TERRITORIALS I MITJANS COL·LABORADORS:
Gironès, la Selva, Pla de l'Estany i Baix Empordà ('L'Ariet'); Alt Empordà ('La Fissura'); Osona ('El Setembre'); Maresme; Baix Llobregat ('La Riuada' i 'Infobaix'); Alt Penedès, Baix Penedès, Anoia i Garraf ('Xarxa Penedès'); Vallès Oriental; Vallès Occidental; Barcelonès ('La Intervia'); El Camp; Terres de Ponent; Castelló; València; Mallorca ('Aguait'); Eivissa; Menorca; Perpinyà i Terres de l'Ebre, El Salto, La Marea, Pikara, Argia, Ahötsa, Soberania Alimentaria

CONTACTES:
General directa@directa.cat
Redacció Barcelona redaccio@directa.cat
Redacció València paisvalencia@directa.cat
Subscripcions subscripcions@directa.cat
Publicitat publicitat@directa.cat
Distribució distribucio@directa.cat

PORTADA: VICTOR SERRI

La Directa rep una subvenció estructural de la Generalitat de Catalunya pel fet de ser un mitjà en llengua catalana, que suposa menys d'un 2% del pressupost. Per això hem de posar el seu logotip.

SUMARI

A FONS

4-11

Reconstrucció d'un assassinat
A través d'entrevistes inèdites a les persones que van ser testimonis del tret mortal a Pedro Álvarez i de dades fins ara desconegudes del sumari del cas, Marc Iglesias reconstrueix els 60 minuts posteriors a l'assassinat. El reportatge també destapa l'erràtica investigació judicial. Amb il·lustracions de Maria Farré.

MIRALLS

12-15

Entrevista a Antoinette Torres Soler
Meritxell Rigol conversa amb la impulsora de la revista *Afrofeminas* -una eina d'apoderament de les dones negres-, qui va migrar des de Cuba fa més d'una dècada. Ens parla de les discriminacions per raons racials i de gènere. Fotografies de Freddy Davies.

IMPRESSIONS

16-18

Tècniques de dominació
Natàlia Wuwei analitza l'exercici de poder, també als moviments socials. Il·lustració de Raul Paredes.

Gossos i humans
Tony Martínez, educador caní i integrador social. Il·lustració de Victoria Cabedo.

CRUÏLLA

19-21

L'apoderament femení i migrant
Els privilegis d'una societat heteropatriarcal com la nostra no recauen, justament, en elles. Coneixem alguns projectes laborals impulsats per dones migrants. Un reportatge de Marta Molas, amb fotografies de Sira Jodar.

RODA EL MÓN

22-26

Quatre anys del genocidi yazidita
No hi ha hagut justícia i el retorn a les seves terres es preveu llunyà. Ho explica Marc Español.

Diàspores des de la Frontera Sud
Un article de Joan Ribas amb fotografia de Pedro Mata (Fotomovimiento).

EXPRESSIONS

27-31

El bressol de la lluita a Burjassot
L'Associació Cultural El Bassot, que ara celebra el 25è aniversari, es va crear amb l'empremta de la mort de Vicent Andrés Estellés i l'assassinat de Guillem Agulló. Un reportatge d'Ester Fayos i Ximo Colomina.

Homenatge a allò oblidat
El relat literari d'Anna Vilamú. Amb il·lustració de Pol Guillen.

INDIRECTA

32

Entrevista a Janahuy Paredes
Membre del Comitè de Familiars de Persones Detingudes i Desaparegudes a Mèxic arran de la desaparició del seu pare, l'activista segueix lluitant incansablement pels drets humans. Hi conversa Mariana Cantero, amb fotografia de Freddy Davies.

Més que mil paraules

CARLES PALACIO | Imatge de la manifestació celebrada a Girona el passat 25 de novembre, on una noia sosté un cartell amb la frase "Entre totes tot". En el conjunt dels Països Catalans es van viure nombroses mobilitzacions en el marc del Dia Internacional per a l'Eliminació de la Violència contra les Dones, on es van fer crides a abolir el sistema patriarcal.

Comunitat Directacoop

Tardor amb la millor saó

Ester Mora | @montcadis

Eren les vuit del matí i s’obria un diumenge de tardor plujós a la Vall de Can Masdeu, al peu del Parc Natural de Collserola. Teníem clar que aquest lloc havia d’acollir la primera festa de tardor de la DIRECTA, una de les nostres entitats sòcies, un dels símbols de la resistència en l’okupació. Jornada intergeneracional, pensada per a reunir l’àmplia comunitat que conforma la DIRECTA. Petites i grans podent gaudir de la festa contemporàniament i en espais diversos. L’autogestió va marcar la jornada. Col·laboradores, amigues, subscriptores i sòcies aportarien el seu granet de sorra, ajudant a fer possible dos objectius: per una banda, reforçar els vincles de la comunitat de lectores, col·laboradores i sòcies, i per l’altra, aconseguir recursos econòmics per fer front a despeses imprevistes, com ara les que provenen de procediments judicials derivats de la tasca informativa. Es va mobilitzar la base social de la cooperativa per desenvolupar tasques com la coordinació de les artistes, la gestió d’un bar agroecològic -Rurbar- i l’elaboració de dolços i la de l’àpat. De la mateixa

manera, les artistes i invitades afins al projecte van desembarcar amb les seves millors creacions. Silvia Tomàs va encetar la jornada fent caliu amb tota la gent que s’aplegava a la sala principal -protegint-se de la intensa pluja a l’exterior-, per donar pas a Ovidi 4, que, megàfon en mà, cridava a la fera ferotge. Contemporàniament, els infants es delectaven amb les dinamitzadores de l’espai infantil que, com Mitja i Mitjoneta, va arrencar somriures de grans i petites. “I plovia aquella tarda perquè vull...” mentre una filera de més de 200 persones esperaven gaudir de l’àpat que s’havia estat cuinant -vam servir 340 plats de paella de verdures. Gràcies a les nostres col·laboradores vam poder fruit d’una sobretaula que ens durien els recitals de poesia de Sònia Moll i Lúcia Uve i Joan Gener i Misael Alerm. Ja entrat el vespre, La Niña Mai tancava amb els seus ritmes tropicals una jornada que el temps no havia acompanyat però que la nostra orgullosa comunitat va omplir de somriures, abraçades i balls. Perquè, com se sol dir, la pluja de tardor fa la millor saó.

L'espina

/ SÒNIA ROS

Opel Kadett negre, propietat del veí de la Florida J.M.P.L., on es va trobar el projectil que va posar fi a la vida de Pedro Álvarez. Reproducció d'una imatge emesa pels serveis informatius de TVE
/ MARIA FARRÉ

El vespre del dilluns 14 de desembre de 1992, Pedro Álvarez i la seva companya, Y.S.T., s'havien trobat a la sortida del metro Torrassa de l'Hospitalet de Llobregat. Van seure en un banc a parlar i s'hi van passar molta estona. Es va fer tard. Era gairebé la una de la matinada i no havien sopat. Van començar a caminar en direcció a casa de la companya.

“Anàvem pujant per l'avinguda de Catalunya -explica Y.S.T.- i vam començar a discutir. Jo em vaig enfadar i, a l'alçada de la petanca, vaig creuar el carrer. Venia un cotxe blanc que va haver de frenar de cop. Des de dins del cotxe, el conductor em va cridar: ‘Estàs boja o què?’. Jo li vaig contestar: ‘Què passa? Com què estic boja?’”.

En aquell mateix moment, A.G.R., veí de l'avinguda de Ponent, es trobava a casa seva arreglant una cortina que tenia a la porta de la terrassa. “Estava dalt d'una escala perquè s'havia trencat una peça i havia caigut la cortina. El meu pis era un àtic i tenia una terrassa que donava sobre la petanca. Vaig sentir crits i vaig pensar que era una discussió de parella. Sentia un home i una dona. Cridaven fort però jo no vaig acabar d'entendre què deien”.

Segons el relat de Y.S.T., després dels primers crits, “el conductor va sortir del cotxe i, sense dir ni una paraula, es va dirigir cap a mi i em va donar una planotofada que em va fer caure a terra. El Pedro va anar cap a ell. Li deia: ‘Què fas? Per què la toques?’. Es van enganxar i quan em vaig aixecar de terra vaig veure

que l'home apuntava el Pedro al cap amb una pistola i amb l'altra mà el subjectava contra un cotxe negre que hi havia allà aparcats”.

Una detonació trenca la nit

Simultàniament, D.A.A. baixava pel carrer de Cortada en direcció a l'avinguda de Catalunya. “Era el dia del meu aniversari. Feia setze anys i havia sortit a celebrar-ho amb dos amics. Anàvem cap al Parque del Ajedrez (actualment Parc del Català), que està davant d'on hi havia la petanca i, de cop, es va sentir un soroll fort. Vam pensar que eren petards i vam comentar: ‘Què fan aquesta gent tirant petards a aquestes hores?’. I, sense donar-li més importància, vam continuar caminant”.

“Es van sentir trets -explica A.G.R.- i ja vaig veure que allò no era una simple discussió. Vaig baixar de l'escala, vaig obrir la porta de la terrassa i vaig caminar els dos metres que hi havia fins a la barana. Davant meu hi havia un cotxe parat enmig de l'avinguda i un paio que estava amb una pistola a la mà”.

“Vaig veure com el Pedro queia a terra”, explica la seva companya, Y.S.T. “Després de disparar, aquell home em va mirar a mi, va mirar el Pedro i va dir: ‘Hòstia, hòstia!’. Les nostres mirades es van creuar en aquell moment. Tenia els ulls de color fosc, portava ulleres i la seva expressió era de sorpresa. Jo vaig arrencar a córrer i a cridar demanant ajuda”.

L'HORA MÉS LLARGA

La matinada del 15 de desembre de 1992, una bala de 9 mil·límetres disparada per una pistola de la gamma Star 28 va segar la vida de Pedro Álvarez Peso a l'Hospitalet de Llobregat. Vint-i-sis anys després dels fets, a partir d'entrevistes inèdites als testimonis i de documents judicials, reconstruïm 60 minuts que han estat determinants en la forja de la lluita contra els abusos de poder i la impunitat policial

Marc Iglesias | @La_Directa

Diversos testimonis recorden un home corpulent amb la pistola a la mà, que va fugir al volant d'un cotxe blanc

El copilot era "una dona d'entre 30 i 35 anys amb abric negre de pell", va explicar la companya de la víctima

Per la seva banda, A.G.R. recorda: "Vaig veure una noia corrent per la vorera que deia: 'L'ha matat, l'ha matat!'. Cridava com una bèstia. Jo no veia la persona que estava ferida perquè un cotxe em tapava la visió. L'home que havia disparat es va quedar allà dret, tot quiet. Es va quedar com en xoc. Aleshores, baixa la mà i la posa, me'n recordo, al costat del cos i es queda parat. Era un home així com fornit, saps? Un paio ben preparat físicament. Era ample, tenia poc cabell o el portava més aviat curt. La cara no li veia. Estava massa lluny. De sobte, sento una veu de dona que surt de dins del cotxe. No vaig entendre què li deia però va fer reaccionar l'home i, aleshores, va entrar al cotxe".

Una fugida a tota velocitat

"Quan arribàvem a l'avinguda de Catalunya -explica D.A.A.- vam veure una noia que venia cap a nosaltres cridant i un cotxe blanc que sortia disparat. De cop, ens va agafar molta por. Primer ens vam ajupir i després vam fer mitja volta i vam sortir corrent com bojos. Vam anar fins a casa de R., que vivia a l'avinguda de Ponent, i vam pujar fins al terrat de l'edifici".

"El cotxe blanc va baixar per avinguda de Catalunya i es va saltar el semàfor en vermell del Torrent Gornal a tota velocitat. Després, va passar per sota el pont i va marxar en direcció a Santa Eulàlia", diu A.G.R. "La noia que anava corrent va creuar el carrer de l'Alegria i es va parar al costat de l'escola Pau Casals. Un cotxe venia per

l'avinguda i ella el va intentar aturar, però el conductor no li va fer cas i va seguir el seu camí. Aleshores, un altre cotxe que venia darrere va parar. El conductor va abaixar la finestra i van començar a parlar. No sé què deien, és clar".

"Va aparèixer un taxi -explica Y.S.T.- i es va aturar al meu costat. Jo vaig demanar-li que em portés fins a la comissaria". Segons recull l'escrit de diligències policials d'aquella nit, "la noia que acompanyava la persona ferida a l'avinguda de Catalunya s'ha personat a la porta de la comissaria. Un cotxe patrulla l'ha traslladat a l'Hospital de la Creu Roja per ser atesa, ja que tenia un fort atac de nervis". Una vegada ha rebut assistència, Y.S.T. informa als agents que "l'individu que havia disparat contra el seu company havia baixat d'un cotxe blanc". Segons la testimoni, el vehicle "podria ser un Citroën o un Opel, amb matrícula de Barcelona i amb els números 7 i 9". La declarant també afirma que l'agressor era "un home alt, moreno i de constitució forta". I afegeix que "al cotxe hi havia una noia al seient del copilot d'entre 30 i 35 anys de cara fina, prima i amb un abric negre de pell".

Arriba la policia

Mentrestant, A.G.R., des de la seva terrassa, sentia que "algú s'estava queixant però no veia ningú. Em vaig quedar un moment desorientat. Vaig pensar que hi havia algú malferit i vaig entrar a casa per abrigar-me »

» i baixar. La meva dona em deia: ‘No baixis, no baixis, que no sabem què hi pot haver’. Vaig sortir una altra vegada a la terrassa i, en aquell moment, un cotxe -un cotxe normal- va parar al carrer de l’Alegria, sobre la vorera. Aleshores, de la porta de l’acompanyant va baixar un home amb una pistola i jo vaig pensar: ‘Però... això què és?’. Aquell home va començar a moure’s entre els cotxes amb la pistola a la mà fins que va arribar al lloc d’on sortien els gemecs. Aleshores treu una ràdio i comença a parlar, així, molt nerviós. Jo sentia que deia: ‘De pressa, de pressa!’. Allí vaig veure que era de la policia”.

A un quart de dues de la matinada, la sala del 091 de Barcelona havia avisat a la comissaria de la Policia Nacional espanyola de l’Hospitalet que una trucada alertava d’un tiroteig a l’alçada de la petanca de l’avinguda de Catalunya. “Personats al lloc dels fets, s’observa un individu, estirat a terra, que tenia una ferida al cap d’on brollava molta sang. S’ha sol·licitat una ambulància de la Creu Roja, que ha arribat moments després i ha traslladat el ferit a la Residencia Príncipes de España (l’Hospital de Bellvitge)”.

Des del terrat de la casa de l’avinguda de Ponent, D.A.A. i els seus dos amics també van poder veure aquesta escena. Un d’ells, C.D.S., explica que el primer a arribar va ser “un policia secreta que portava un *walkie*” i, poc després, “va arribar l’ambulància i dos o tres cotxes de policia més”.

L’escena del crim, sense vigilància

“Quan l’ambulància es va emportar el ferit -continua C.D.S.-, els cotxes de la policia van sortir darrere seu. Nosaltres vam decidir baixar una altra vegada i, en aquell moment, allà no hi havia ni policia ni res. Ens vam acostar fins a un cotxe negre que estava aparcad davant el muret de la petanca i vam veure que hi havia un gran bassal de sang”. “Allò no estava acordonat”, confirma D.A.A., “qualsevol es podia acostar fins allà i fer el que

El lloc no va quedar precintat i el veïnat va poder veure de prop i tocar tots els elements relacionats amb el crim

Juanjo Álvarez a la dreta, Carmen Peso al fons i Isabel Ferragut (mare d’un noi mort per una negligència mèdica) a l’esquerra, en l’ofrena floral de l’any 2006 / ALBERT PONS

volgués. No es va quedar ni un policia de guàrdia. A mi, això, tants anys després, em segueix sorprenent molt”.

“De fet -afegeix D.A.A.-, mentre érem allà vaig veure que sobre el capó d’un cotxe hi havia una jaqueta de color fosc, tipus parca. La vam agafar i, a dins, vam trobar un carnet d’identitat d’una dona que, després, va resultar ser l’acompanyant de la víctima. Vam decidir tornar cap a casa de R. i vam trucar a la policia. Va venir un agent i li vam donar el que havíem trobat. Ell ens va agafar les dades i ens va dir que ens trucarien per anar a testificar, però això no va passar fins quatre mesos després. La cosa és que, com que encara no en teníem prou, vam tornar a acostar-nos fins allà i, aleshores, vam veure que ja havien acordonat la zona. Hi havia molts cotxes de policia, molts veïns i, fins i tot, la televisió”.

El matrimoni format per M.C.G.B. i J.M.P.L. havia anat a dormir aviat. Segons M.C.G.B., “quan ja estàvem mig endormiscats vam sentir un soroll estrany, però no li vam donar més importància”. Passada una estona, però, “el soroll de sirenes i el moviment al carrer” els va con-

vèncer que alguna cosa passava. J.M.P.L. va aixecar-se i va mirar per la finestra de la sala d’estar que donava a l’avinguda de Catalunya. “Vaig veure que la policia parlava amb alguns veïns que estaven a les finestres i deien que havien vist marxar un cotxe blanc. Aleshores em vaig adonar que uns agents miraven, il·luminant-se amb llanternes, l’interior del meu cotxe. Vaig baixar al carrer i, quan vaig dir que n’era el propietari, m’hi van deixar acostar. Un policia em va demanar si podia obrir el cotxe i van entrar a dins”.

Un projectil dins d’un Opel Kadett

Segons l’acta, la “inspecció ocular tecnicopolicia” va anar a càrrec d’un inspector del Gabinet de Policia Científica de la comissaria de l’Hospitalet, qui va poder comprovar que “a l’alçada d’un parc amb pistes per jugar a la petanca, es troba un vehicle marca Opel Kadett amb el vidre de la finestra del copilot trencat, amb un forat al seu angle superior esquerre. A terra hi ha un bassal de sang i, a uns 420 centímetres del mateix

lateral del cotxe, es troba una beina amb les marques 9-P SB-T 89”. El document també recull que “a l’interior del vehicle, a terra, davant el seient del pilot i al costat dels pedals, es troba un projectil”. L’inspector fa un reportatge fotogràfic de l’escena i recull la beina i el projectil, que són enviats al laboratori de balística de la Policia Científica de Barcelona per fer “l’anàlisi i la identificació de l’arma que el va disparar, si això fos possible”. La inspecció, que havia començat a les dues de la matinada, es dona per acabada mitja hora després.

“Al cap d’una estona”, recorda J.M.P.L., “es van endur el cotxe al Dipòsit Municipal”. Poques hores més tard, a les deu del matí del dia 15 de desembre, el veí es presenta a la comissaria i, després d’una breu declaració i tal com recull l’acta, “se li fa entrega del seu vehicle”.

La mort de Pedro Álvarez

A la mateixa hora que s’iniciava la inspecció ocular, el cap de guàrdia del Servei d’Urgències de l’Hos-

Les promeses de José Manuel Sánchez Fornet

L'any 1993, Rosa Maria Mateo presentava un programa de televisió titulat *La ciudad desnuda*, on s'havia de tractar el cas de Pedro Álvarez. La família Álvarez hi va anar per ser entrevistada sense saber que, en un plató del mateix estudi, hi havia el policia que havia estat detingut com a presumpte autor de l'assassinat del jove de la Verneda.

El programa, que va tractar també el cas de les noies d'Alcàsser i dos casos de policies condemnats per assassinat, va acabar com el rosari de l'aurora i mai es va arribar a emetre. Als minuts finals, José Manuel Sánchez Fornet, representant del Sindicat Unificat de Policia, es dirigia a la família de Pedro Álvarez i afirmava que la investigació del cas estava en marxa i que en cap cas estava tancada. El representant policial assegurava que "el secret sumarial s'havia establert per protegir la investigació", i afegia que hi havia "diverses línies d'investigació obertes amb tècniques molt sofisticades i pioneres que comptaven amb la participació de científics experts que no estaven compromesos amb la policia i que, quan arribessin a bon terme, serien objecte de l'atenció dels mitjans de comunicació". Avui en seguim esperant els resultats.

La Guàrdia Urbana de Barcelona va dir a la família que el seu fill "havia patit un accident i que es trobava ingressat"

pital de Bellvitge informava a una de les dotacions policials presents que la persona ferida havia mort. El certificat de defunció establia que la mort s'havia produït com a conseqüència d'una ferida d'arma de foc al crani. L'endemà, el dictamen de la metgessa forense determinaria que el projectil havia causat una fractura oberta amb sortida de massa encefàlica a la regió parietal esquerra.

Mentrestant, la Guàrdia Urbana de Barcelona s'havia presentat a la casa dels pares de Pedro Álvarez, al barri de la Verneda de Barcelona. Els agents de la policia municipal comuniquen a la família que el seu fill "havia patit un accident i que es trobava ingressat a la Residencia Príncipes de España". El pare d'Álvarez explicarà a la magistrada del jutjat d'instrucció número 5 de l'Hospitalet que, un cop arribat a Bellvitge, "uns senyors, pel que es veu policies, m'han fet diverses preguntes que jo no he entès fins que, al cap d'una estona, els metges de l'hospital m'han comunicat la mort del meu fill per un impacte de bala".

Juanjo Álvarez i Carmen Peso, pare i mare del jove assassinat, començaven aquell 15 de desembre de 1992 una llarga lluita per aconseguir justícia per al seu fill. Avui, 26 anys després, la família i la Plataforma Pedro Álvarez segueixen lluitant contra la impunitat i per la reobertura del cas. ●

Les entrevistes amb els testimonis dels fets A.G.R, D.A.A., C.D.S., M.C.G.B. i J.M.P.L. han estat realitzades entre els mesos d'abril i juliol de 2018.

Y.S.T., la companya de Pedro Álvarez en el moment del seu assassinat, va declinar participar en aquest reportatge. Les seves paraules han estat extretes de les declaracions realitzades a la Comissaria de la Policia Nacional espanyola de l'Hospitalet, a la Prefectura de Policia de Barcelona i al jutjat d'instrucció número 5 de l'Hospitalet entre el 15 i el 18 de desembre de 1992.

ELS GIRS INSOSPITATS DE LA JUTG

Al llarg de la instrucció del cas, la magistrada de l'Hospitalet de Llobregat va canviar dues vegades el seu criteri sobre el resultat d'una roda de reconeixement

M. I. | @La_Directa

El 15 de desembre de 1992, després de trobar la beina i la bala que van causar la mort de Pedro Álvarez i d'escoltar la declaració de la seva companya, la comissaria del Cos Nacional de Policia espanyola a l'Hospitalet es posa a buscar “un membre de les forces de seguretat que freqüenti la zona on van passar els fets i que sigui propietari d'un Opel Vectra”. Segons els investigadors, “l'única persona que reuneix totes les circumstàncies és, després de mirar altres alternatives, el funcionari J.M.S.F.”.

El 16 de desembre a les tres de la tarda, J.M.S.F. és detingut al seu lloc de treball, la Prefectura Superior de Policia de Catalunya. La seva arma reglamentària -una Star model PK- i el seu vehicle -un Opel Vectra blanc- són intervinguts. Aquella mateixa nit la magistrada María José Magaldi es trasllada fins a la Via Laietana per dirigir i supervisar una roda de reconeixement per part de Y.S.T., companya de Pedro Álvarez i testimoni presencial de l'assassinat.

Amb els cinc individus de la roda posats de cara i de perfil, la companya de Pedro Álvarez assenyala dos cops el policia detingut. Y.S.T. “creu que és el número quatre per l'expressió de la cara i perquè se'l notava molt nerviós a la roda”. En tornar els cinc homes a la posició frontal se li repeteix la pregunta però la testimoni no és capaç de contestar. Segons l'acta, al final del reconeixement, Y.S.T. “s'ha posat visiblement nerviosa, respirant fins i tot agitadament”.

Un efímer secret de sumari

El 17 de desembre a les cinc de la tarda, J.M.S.F. és traslladat al jutjat d'instrucció número 28 de Barcelona. El seu titular, Antonio Viejo, “en atenció a la gravetat dels fets” i a “la peremptòria necessitat d'assegurar les proves que permetin fixar, amb claredat i precisió, les persones que hi han participat i les empremtes o vestigis del delictes” decreta el secret total de les actuacions. Tot seguit, el jutge crida a declarar el detingut, que afirma que és innocent i nega qualsevol participació en els fets. Tanmateix, considerant que “a la causa apareixen indicis o motius de naturalesa plural que permeten presumir-ne l'autoria” de J.M.S.F., el magistrat acorda la presó provisional, incomunicada i sense fiança. El detingut queda a disposició

La matinada del 17 de desembre de 1992, la testimoni principal de l'assassinat de Pedro Álvarez, Y.S.T., va assenyalar al policia detingut per “l'expressió de la cara, perquè estava nerviós i perquè s'assemblava a l'agressor”
/ MARIA FARRÉ

El jutge decreta presó provisional al policia perquè “a la causa apareixen indicis o motius de naturalesa plural que permeten presumir-ne l'autoria”

dels jutjats de l'Hospitalet.

Aquell mateix vespre, la jutgessa Magaldi decideix “aixecar el secret” sobre les actuacions que havia decretat el jutjat de guàrdia de Barcelona poques hores abans. En un escrit que parafraseja el del jutge de Barcelona -i que traspuja irritació per la seva decisió-, la magistrada afirma que: “En atenció a la gravetat dels fets i havent-se practicat les oportunitats i peremptòries diligències que permeten fixar, amb claredat [sic] precisió,

a les persones que hi han participat i les empremtes o vestigis del delictes, resulta procedent aixecar el secret total de les actuacions per a les parts personades”.

Noves declaracions

A la mateixa interlocutòria, Magaldi cita a declarar l'endemà (18 de desembre) la companya de la víctima i el principal sospitós d'haver disparat el tret mortal i acorda “el corresponent reconeixement en roda de l'inculpat per part de la testi-

JUTGESSA MAGALDI

moni". Tanmateix, 24 hores després, ella mateixa decideix suspendre la roda "per no considerar-se necessària en aquest moment processal". Les declaracions, però, sí que es produiran.

Durant l'interrogatori al policia detingut, Magaldi li pregunta "com és possible que hagi estat reconegut per un testimoni", fet que provoca la protesta de l'advocat defensor, que afirma que, a l'acta de la roda, "la testimoni no manifesta reconèixer-lo sense cap dubte, sinó que, com hi consta, diu que creu reconèixer el declarant". La jutgessa rectifica la pregunta i demana "com s'explica que la testimoni dels fets cregui que el declarant pot ser la persona responsable dels fets". La resposta de l'acusat és que "és impossible".

Després d'escoltar la declaració, Magaldi decideix mantenir la presó sense fiança dictada pel jutge de Barcelona, però aixeca la comunicació que pesava sobre l'imputat. Poques hores després, en presència de la jutgessa, el ministeri fiscal i l'advocat de la defensa, es torna a prendre declaració a la companya del jove assassinat.

El lletrat de la defensa pregunta sobre la il·luminació del carrer, i la companya de Pedro Álvarez contesta que "estava ple de fanals". La jutgessa insisteix en el tema

i la declarant manté que "la il·luminació era bona" i permetia distingir trets facials i persones. L'advocat pregunta si ella i el conductor es miraven l'un a l'altre i la testi-

moni respon que les seves mirades es van creuar quan ell es va quedar quiet i va exclamar "hòstia, hòstia" després de disparar.

Quan el defensor li planteja si podria reconèixer l'agressor i la seva acompanyant sense cap mena de dubte, la testimoni diu que no, que podria dir si se li assemblen o no. Finalment, a pregun-

tes del ministeri fiscal, Y.S.T. argumenta que quan va manifestar que creia reconèixer el número 4 ho va fer per la similitud de "l'expressió de la cara, perquè estava nerviós i perquè s'assemblava a l'agressor".

Nova roda suspesa i posada en llibertat

El 22 de desembre, una providència de la jutgessa Magaldi establí que es procedís "a la pràctica de l'oportuna diligència de reconeixement en roda" senyalant la seva pràctica a les 12 del migdia de l'endemà. Però el

dia 23 l'advocat defensor es va presentar al jutjat manifestant que s'hi oposava perquè la seguretat jurídica no estava garantida. Segons el lletrat, a la declaració de Y.S.T. del dia 18 s'havien fet preguntes que permetien deduir que l'inculpat a l'anterior roda era el seu client, sent, per tant, "fàcilment identificable". Aleshores, la jutgessa, "havent-ne donat compte i vista la compareixença" del defensor, decideix, sense més explicacions, "suspendre la diligència acordada pel dia d'avui".

Aquella tarda, Magaldi dictarà ordre de llibertat provisional per J.M.S.F. Entre els diversos elements que el motivaven, destacaven el resultat negatiu

La magistrada que havia donat per bona la roda de reconeixement feta a la Prefectura de Via Laietana, la va acabar qualificant de 'negativa'

del registre del domicili de l'investigat i les proves pericials que descartaven que la seva arma reglamentària hagués disparat el tret que va posar fi a la vida de Pedro Álvarez. La mateixa magistrada que sis dies abans donava per bona la roda feta a la Prefectura de Catalunya, la qualificava, en aquest darrer escrit, de "no conclouent". I, per acabar-ho d'embolicar, dos anys més

tard, a la interlocutòria de conclusió de sumari del 24 de novembre de 1994, Magaldi escriuria que la prova de "reconeixement en roda de J.M.S.F. per part de la testimoni Y.S.T. va resultar negativa". El canvi de criteri s'havia consumat. ●

L'advocat pregunta si la companya d'Álvarez i el conductor es van mirar i ella respon que les seves mirades es van creuar

Subscriu-te
al periodisme cooperatiu
per la transformació social

Entra i registra't a directa.cat

Anual paper+web 75€

Anual web 40€

Anual solidària 140€

Ja estàs subscripta?
Fes-te sòcia
de la cooperativa

Més informació a cooperativa.directa.cat

Directacoop

UNA INVESTIGACIÓ CENTRADA EN **MEMBRES** **DELS COSSOS POLICIAIS**

Malgrat les pressions que, durant anys, han rebut la família i el grup de suport pel fet d'afirmar que l'assassí de Pedro Álvarez era un policia, els responsables de la investigació van creure en aquesta mateixa hipòtesi des del començament

M. I. | @La_Directa

El 28 d'abril de 1993, el comissari de l'Hospitalet Carlos Llorente es dirigia al jutge de guàrdia de la seva ciutat sol·licitant la retirada d'una placa de la via pública. L'escrit explica que, dos dies abans, “unes 300 persones” convocades per la Federació d'Associacions de Veïns de l'Hospitalet, l'Associació de Veïns de la Verneda i el Col·lectiu d'Amics i Familiars havien realitzat un homenatge a Pedro Álvarez a l'avinguda de Catalunya. Durant l'acte es va col·locar una placa a la vorera que portava la llegenda: “Aquí va ser assassinat per un policia Pedro Álvarez Peso”. El comissari adjunta un reportatge fotogràfic i acaba demanant al jutge de guàrdia “que s'adoptin les mesures oportunes” per retirar la placa “per la frase que conté”.

Tanmateix, aquella frase que tant molestava al comissari de l'Hospitalet no s'allunyava gaire de les paraules dels seus homes. Segons recorda J.M.P., propietari del vehicle on es va trobar la bala que va matar Pedro Álvarez, el policia que va entrar al seu cotxe la nit dels fets va dir al seu company: “Això ho ha fet un dels nostres”.

Indicis suficients

Comentaris en calent a banda, un informe elaborat l'endemà per l'inspector en cap de la comissaria de la Policia Nacional espanyola de l'Hospitalet deixava per escrit aquesta idea. Així, en el document d'ampliació de diligències entregat al jutjat el 16 de desembre de 1992, s'argumenta que “per la forma en què van succeir els fets, l'arma usada -possiblement model PK-, la munició utilitzada de la casa Santa Bárbara de l'any 1989 i les característiques de l'individu, aquesta instrucció, basant-se en aquestes dades, creu tenir indicis suficients per pensar que el presumpte autor sigui un membre de les Forces i Cossos de Seguretat”.

Algunes d'aquestes consideracions les comparteix A.G., un testimoni dels fets i veí del barri de la Florida, que ho resumeix així: “Era un home fort i, tal com portava la pistola, semblava un paio que tenia mili. Per la manera de moure's no semblava algú que agafa una arma de tant en tant”.

L'Empresa Nacional Santa Bárbara

De tota manera, més enllà de percepcions, existia un fet objectiu en què els investigadors es van fixar des del principi. A la beina de la bala que havien trobat a l'esce-

na del crim s'hi llegia amb claredat la inscripció “SB-T 9P 89” i això indicava que el projectil, un 9 mil·límetres Parabellum fabricat l'any 1989, havia sortit de l'Empresa Nacional Santa Bárbara de Industrias Militares S.A.

Aquesta societat, creada per l'Institut Nacional espanyol d'Indústria per complir la llei de reorganització de la indústria militar, es va constituir l'any 1960 amb l'objectiu de fabricar armament per les Forces Armades. Als anys 80, Santa Bárbara -que pren el seu nom de la patrona del cos d'artilleria de l'exèrcit espanyol-, tenia dues fàbriques d'armament lleuger, dues de cartutxos i espoletes, una d'armament pesant (artilleria i carros) i un altre de pólvora i explosius.

La dependència de Santa Bárbara vers el seu principal client, el Ministeri espanyol de Defensa, va anar creixent al llarg de la dècada; fins al punt que, a principis dels 90, excepte petites partides destinades a armament

policia, la totalitat de les vendes de l'empresa al mercat espanyol anaven a càrrec del pressupost del Ministeri.

Truquen els de balística

Una setmana després dels fets, el grup de balística de la Prefectura Superior de Policia de Catalunya truca a la comissaria de l'Hospitalet per informar que la pistola Star 28PK intervinguda al detingut J.M.S. no era l'arma amb la qual s'havia assassinat Pedro Álvarez. La policia científica, però, certificava que “l'arma que va disparar la bala causant de la mort és una de la gamma Star 28” i explicaven que, a més de la Policia Nacional espanyola, “les Forces Armades, la Guàrdia Civil i altres cossos nacionals i autonòmics” utilitzen aquests models.

De fet, les armes Star van formar part de l'armament oficial de l'exèrcit durant anys i, des de la dècada dels 80, tant la Policia Nacional espanyola (28PK) com la Guàrdia Civil (30M) van escollir models d'aquesta gamma com a armes curtes reglamentàries. El model 30M, explicaven des de balística, també s'havia venut a particulars com a arma esportiva.

La defensa del policia detingut apunta als seus companys del CNP, Guàrdia Civil, Guàrdia Urbana o Mossos

Segons l'advocat defensor de J.M.S., els dos elements principals que permetien sospitar del seu client eren la marca i el model del seu vehicle particular i “el fet de pertànyer a les Forces de Seguretat de l'Estat i, per això, estar en possessió d'una arma del mateix calibre que la que va disparar el fatal projectil”.

En consonància amb aquestes afirmacions, el 28 de desembre de 1992 -quan ja feia cinc dies que el seu client havia obtingut la llibertat-, el defensor sol·licita al jutjat la pràctica de diverses diligències: “Es lliura atent ofici a totes les comissaries de la Policia Nacional, oficines de la Guàrdia Urbana, comandàncies de la Guàrdia Civil i de la policia autonòmica, de Barcelona i província, perquè remetin el nom i la filiació de tots els funcionaris titulars d'un Opel Vectra blanc. També es demana que siguin “intervingudes totes les armes” de la gamma Star 28 dels funcionaris propietaris d'aquest model de cotxe i que siguin “sotmeses a proves pericials” de balística per determinar si van disparar el tret mortal.

Vint dies més tard, María José Magaldi, jutgessa responsable del jutjat d'instrucció número 5 de l'Hospitalet,

Un peritatge va certificar que “l'arma que va disparar la bala causant de la mort és una de la gamma Star 28”

A més del CNP, “les Forces Armades, la Guàrdia Civil i altres cossos nacionals i autonòmics” empen aquesta arma

Portada del manual de la Star 28PK, pistola reglamentària de la Policia Nacional espanyola a l'època dels fets / MARIA FARRÉ

dicta una providència on explica que, vista la petició, “no correspon, ara per ara, la pràctica de les diligències sol·licitades per la defensa”. El fet és que la intervenció i realització de proves de balística de totes les armes dels funcionaris dels diferents cossos propietaris d'un Vectra blanc no es va produir mai. Els peritatges de pistoles reglamentàries es van limitar, vuit mesos més tard, a les 70 pistoles Star 28PK que pertanyien als membres de Seguretat Ciutadana de la comissaria de l'Hospitalet. El resultat va ser negatiu i la magistrada no va autoritzar cap més intervenció. ●

La investigació es va limitar a 70 pistoles reglamentàries del model 28PK de la comissaria de l'Hospitalet

La magistrada encarregada del cas no va autoritzar cap més peritatge de pistoles dins de cossos policials

Milers de fotografies de policies

El setembre de 1993, el cap de la secció d'homicidis de la Brigada de Policia Judicial de Barcelona es dirigeix a la jutgessa Magaldi de l'Hospitalet per explicar que la companya de Pedro Álvarez, Y.S.T., no ha reconegut ningú a l'àlbum de fotografies de particulars propietaris d'armes de 9 mm Parabellum de la marca Star i, alhora, titulars d'un cotxe de la marca Opel. Vist que “l'únic fet cert, provat científicament”, és que l'arma utilitzada pertany a la saga Star 28, es deixa de banda el tema del cotxe i s'anuncia la preparació d'una col·lecció fotogràfica completa dels particulars de la província de Barcelona titulars d'una arma d'aquestes característiques, una altra dels Mossos amb accés a pistoles Star 28, i, finalment, el fitxer complet de tots els membres del Cos Nacional de Policia espanyola (CNP) i de la Guàrdia Civil destinats a la província en les dates de l'assassinat.

Tres mesos després, el mateix funcionari informava que seguien preparant la col·lecció fotogràfica de tots els membres del CNP. El cap de secció es queixava que la tasca estava “resultant molt laboriosa” donat l'elevat nombre de funcionaris de la província, “quasi 6.000”. Fins aquell moment, deia, s'havien mostrat, sense èxit, a Y.S.T. els àlbums dels funcionaris de la Guàrdia Civil, el dels funcionaris en pràctiques del CNP i el dels particulars. La confecció dels àlbums esdevindria l'activitat principal dels investigadors fins a l'arxivament de la causa del desembre de 1994. Milers de fotografies van desfilar davant els ulls de la testimoni principal dels fets sense cap resultat. Fotografies que, com deien els mateixos funcionaris, “no es trobaven actualitzades” i en molts casos eren precàries “reproduccions del DNI”.

Antoinette Torres Soler, impulsora de la revista 'Afroféminas'

“Ens mereixem més
que ser la nota de color”

Text: Meritxell Rigol | @TxellRigol
Fotografia: Freddy Davies | @FreddyDU_photo

En migrar, fa més d'una dècada, el racisme se li va convertir en un pa de cada dia que mai ha digerit. Adonar-se que les seves experiències no eren una anècdota, sinó que moltes altres dones afrodescendents en vivien de similars, va dur Antoinette Torres Soler (l'Havana, 1975) a crear la revista i comunitat digital *Afroféminas*, "una eina d'apoderament de les dones negres", descriu. *Viviendo en modo Afroféminas* (La Tija Edicions, 2018) acaba de sortir de la impremta per reivindicar l'espai propi d'un feminisme negre "de fets"; un feminisme orientat a "buscar vies perquè les dones tirin endavant" en entorns on, exemplifica Torres Soler, "el cabell afro comporta insults al carrer i molts 'no' al mercat de treball".

Explica que l'experiència de ser una dona negra que viu a l'Estat espanyol té elements compartits, dins de la diversitat de vivències de cada una. Quins?

La realitat negra és molt semblant. Un dels elements que ens uneix és la mirada racialitzada cap a nosaltres, la mirada que et deshumanitza i que et veu rere el focus de vulnerable, sense estudis, amb escassa cultura, sense iniciativa, com una menor d'edat, amb poca educació i incapaç de comportar-se. Això es repeteix moltíssim i fa que la teoria del feminisme negre sigui una cosa a part, que tracta aspectes diferents, perquè està marcat per una història diferent. La història de l'esclavitud marca el feminisme negre. La construcció dels estereotips de la dona negra sorgeixen d'aquesta estructura: la dona negra vulnerable, la dona negra treballadora sexual, la dona negra *fàcil*... estan molt presents a la societat espanyola. El discurs "No sóc una dona?" (1851), de Sojourner Truth, és un dels primers discursos de l'afrofeminisme i marca l'esperit del feminisme negre fins avui. No hi ha una mirada cap a la dona negra com a dona. No se la considera una dona.

En què adverteixes que no se la considera dona?

Un cas, perquè s'entengui: fa temps em vaig apropar a la Casa de la Dona de Saragossa amb fotos de dones negres, perquè allà s'hi feien exposicions. Inclús hi exposaven homes. Vaig proposar una exposició de dones negres que havien viscut –i la majoria nascut– a Saragossa. I, tanmateix, la direcció de la Casa de la Dona em va dir que aquella exposició no hi tenia lloc, que era a la Casa de les Cultures on havia d'anar, que ve a ser la casa de la immigració. Hi ha noves formes de segregació. Per tenir un lloc allà, se suposa que hauria d'adoptar el seu discurs, parlar del que parlen elles.

Canviar de prioritats?

Sobretot això. Pel feminisme negre, la prioritat no és el patriarcat. I això ho vull deixar clar: no és el patriarcat. És la deshumanització de la dona negra. La idea que la dona negra, quan arriba, ha de donar massa explicacions per a ser creïble, per a ser presa en consideració i seriosament, a més de la poca visibilitat que aconseguim. Per això, la nostra vaga, la de les feministes negres, és fer: escriure, crear esdeveniments, tenir iniciatives, buscar formes de finançar-nos entre nosaltres... És la nostra manera de lluitar, també, contra el patriarcat.

Per tant, a diferència de les feministes blanques, consideres que la desigualtat de gènere no és la que més us afecta?

Cada col·lectiu té les seves prioritats i han de ser respectades. El patriarcat s'està tenint molt en compte com a sistema. Però a mi el concepte *patriarcat* no em serveix, perquè exigeix de responsabilitat un grup que també exerceix opressions contra nosaltres. La dona negra té opressions per part dels homes i també de les dones blanques. En el context espanyol, les dones tenen capacitat de decisió. Hi ha directores de cinema, directores de revistes, caps de secció de notícies, que poden dir "tu sí, tu no, això sí i això no". Darrere del que es veu als mitjans de comunicació hi ha una decisió i, en molts casos, qui la pren és una dona. El problema és que el feminisme blanc parla en nom de tothom, quan el fe-

minisme blanc no és *el* feminisme. Continua assumint que, si prioritza combatre el patriarcat, jo també he de fer-ho per ser feminista. I el patriarcat m'interessa, és clar, però no és la meua prioritat. El col·loco a un costat. No per tal de caure bé als homes, sinó per estratègia, perquè si tothom en parla i jo m'hi sumo, a qui veuran? A mi no em veuran pas. Per això no vaig anar a la vaga del 8 de març.

Amb motiu del Dia Internacional contra el Racisme, Afroféminas va publicar un article que exposava com el feminisme blanc no s'havia sumat a les mobilitzacions de la jornada i criticava la considerada "coartada inclusiva" que la presència de dones racialitzades i grups antiracistes havien permès donar a la vaga feminista. Què hauria de ser diferent en la mobilització del 8 de març perquè la considereu una mobilització feminista inclusiva?

Un col·lectiu que s'erigeix amb el desig de fer justícia social, el primer que ha de fer és mirar-se a si mateix. El feminisme blanc és el que ha de fer: mirar-se a si mateix. Moltes dones el que han fet és reproduir el que han fet els homes. L'exclusió és part de la condició humana i sempre hi ha el perill de reproduir-la. Jo el que vull és arribar a un feminisme que no exclou ningú. No és una qüestió de rivalitat entre feministes. A les primeres jornades [d'Afroféminas, aquest setembre] que vam organitzar, es va fer un discurs legítimament descolonial, es va parlar molt fort i ningú se'n va anar. Vam aprendre totes. Les catedràtiques feministes diuen que les dones diverses volen trencar el feminisme i això no és cert. El seu feminisme té tota la legitimitat, però el meu

“ ”

La nostra vaga, la de les feministes negres, és fer: escriure, crear esdeveniments, tenir iniciatives, buscar formes de finançar-nos

Les catedràtiques feministes diuen que les dones diverses volen trencar el feminisme i això no és cert

també i la meva existència no pot ser validada a través d'una altra persona. No puc esperar que algú altre digui "ei, que les dones afrodescendents són aquí!" per tal d'existir. La dona negra ha de buscar totes les vies per apoderar-se, totes les vies per trobar solucions als problemes que tenim.

Quina entens que ha de ser la relació entre feminismes?

D'aprenentatge mutu. En el moment en què unes ens convidem als espais de les altres, hi ha relació, hi ha unió. Però una cosa és voler estar unides i l'altra dis-fressar d'unió una relació de poder. I és el que està passant. S'exerceix el poder d'acaparar un discurs i unes necessitats i de dir que la resta no és important. Quina legitimitat tinc jo per dir a les feministes gitanes per on han d'anar? L'única cosa que els he de dir és "aquí ens teniu". El que no pot ser és que això es converteixi en la idea de "jo tinc la raó" o "allò meu val més". La meva experiència professional, de taller en taller, d'universitat a universitat, em diu que fins ara més que res és una relació de poder, la que hi ha. Moltes feministes blanques volien que ens uníssim a la vaga, però quan es va parlar de les persones racialitzades als mitjans de comunicació? S'entén que feminisme i antiracisme no tenen res a veure, i això és un problema. Nosaltres ens hem de fer a nosaltres mateixes i hem de pensar per on anem. Hem de veure quines solucions trobem perquè les dones negres progressem.

A les jornades que vas organitzar el passat setembre, quines necessitats principals vas detectar? Davant de què ha d'organitzar-se el feminisme negre?

Calen espais per a parlar. Tornem als orígens: durant l'esclavitud, dones blanques van vendre dones negres. Com una dona que va ser venuda pot tenir la història de la dona que la va vendre? L'opressió de la dona negra no era per part del marit, que estava en una situació tan vulnerable com ella. No tenia accés a l'educació ni al treball ni a absolutament res. Aquests són els orígens de les afrodescendents i no pots crear una teoria tre-ta d'Europa i dir-me que és la que he de creure jo. És principal tenir espais per a expressar-se, perquè parlar

de tot això ens apodera. Afronem pors i surten idees. Bones idees. Anem en desavantatge i el que busquem són espais de concòrdia en què tothom pugui respirar. A la gent també li preocupa molt l'apropiació cultural, la relació amb el feminisme blanc i l'educació. Per a les persones negres és importantíssima l'educació.

Fas tallers amb infants afrodescendents. Què hi trebal·leu?

Aprendre a ser diferent, perquè a Espanya no se'n sap. La meua filla té sis anys i quan la professora li parla del color carn, tothom ha de pintar amb el mateix color, el més semblant a l'estètica blanca. Un infant negre no té la capacitat de dir "jo no soc així" i no veure-ho com un tabú, un problema o un motiu de burla. Ningú es pot apoderar si de bon principi ja et diuen que no pots ser tu. I les persones afrodescendents, des del principi, tenen aquest problema. Se'ls diu que són imperfectes. A la meua filla, a la classe d'emocions, li van dir que el color negre és lleig i trist. Vaig anar a parlar amb la professora per dir-li que, per a mi, el color negre és família. Hi ha un biaix. I després d'això, venen els insults, perquè de ben petites ja els ensenyen que el negre és lleig.

Què seria una educació descolonial?

Educació descolonial és adonar-se que existeixen altres infants, altres colors, altres cultures, altres històries i altres entrepans, altres maneres de menjar-los i altres accents, que són el so de la diversitat i, tanmateix, del que més mofa es fa. Mai es té en compte tot això i està afectant el dret a la igualtat d'oportunitats. Tampoc les parelles mixtes estan preparades per atendre la diversitat. Quan vaig rebre les primeres opressions racistes, el meu marit va relativitzar-les. Quan vam tenir la nena, va adonar-se del problema i va veure que no era anecdòtic. Molts pares i mares de criatures afrodescendents llegeixen *Afrofeminas* perquè volen apoderar les seves

filles; perquè són el pare o la mare blanca que les blanqueja, però que en algun moment, quan tingui 15 anys, no hi serà present per a fer-ho i, llavors, començaran els pals de la societat. Els pares i mares adoptants saben de què parlo, també.

Com connectes amb el racisme, un cop et converteixes en migrada a l'Estat espanyol?

La meua filla tenia 11 mesos, començava a caminar i la vaig dur al parc. Eren les quatre de la tarda i ens van dir que marxéssim d'allà perquè els negres fan pudor. No vaig saber reaccionar i va ser horrorós. Et podria explicar de tot: arribar a una universitat a fer una conferència i que et diguin "no sabia que eres negra", anar a correus i que una senyora se'm posi a explicar que "aquí a Saragossa..." quan fa 12 anys que hi visc. Hi ha tendència a ser condescendent, a donar per fet que no t'assabentes de res, a racialitzar la relació amb tu. Quan jo he explicat això en contextos feministes, la gent diu: "Ostres, ara entenc per què voleu això o dieu allò altre". Entenc que hi ha molta gent amb bona fe i no vull crear situacions i ambients de lluita, però sí que vull dir el que vull dir. No vull adaptar el meu discurs. No vull parlar a la carta del que vol l'altra. I si molesta el que dic, el problema no el tinc jo. Revisa't els privilegis. Mira't. No ho faig per atacar-te, sinó perquè sàpigues quina és la meua realitat. Costa molt ser diferent i la meua solució és gaudir la meua negritud. Soc una dona negra i no vull pas ser una dona blanca.

Planteges promoure l'autoestima col·lectiva com a eina de transformació.

És el que vaig dir a la vaga. Nosaltres ens mereixem més que ser la nota de color. Hi ha un moment de la història d'Espanya en què les mestres podien ser analfabetes, i això explicava la gran bretxa entre la formació dels homes i la de les dones. Però també és part de la història

“ ”

L'opressió de la dona negra no era per part del seu marit, que estava en una situació tan vulnerable com ella

A la meua filla, a la classe sobre emocions, li van dir que el color negre és lleig i trist, i li vaig dir a la mestra que per a mi és família

d'Espanya l'esclavisme i es fa com si no existís. És d'aquí que surt la imatge de dona negra prostituta, dona negra vulnerable, la desigualtat i la immigració.

El colonialisme ha pres noves formes?

És clar. Una forma de ser colonialista és fer un pla d'igualtat en què només es té en compte la diferència de gènere i el patriarcat. Això és racisme. De fet, la font principal del racisme és institucional. Les institucions, que se suposa que han de resoldre problemes, el que fan és generar i reproduir el problema: la condescendència, donar per fet que les persones migrades no poden parlar per si mateixes, substituir-les als seus espais... Hi ha problemes amb la mirada cap a nosaltres. El primer que s'ha de fer és assegurar-se a escoltar i aprendre de la resta, perquè si les pràctiques tenen tants errors és perquè els polítics no tenen ni idea de què pensa la gent.

Ens deies que el patriarcat no és la vostra prioritat, però heu optat perquè *Afrofeminas* sigui un espai específicament de dones. Per què?

En crear *Afrofeminas*, no vaig pensar en el patriarcat, sinó en l'experiència vital de la dona negra, i volia centrar-me a poder trobar, relatar i compartir aquestes experiències com a via d'apoderament. A *Afrofeminas* hi han escrit homes negres i algun home blanc i dones blanques també. És un espai en què nosaltres som les protagonistes i qui hi vulgui participar va darrere nostre. Des del punt de vista personal, jo assumeixo coses importants, com és regalar-li un robot a la meua filla o que ella no sàpiga qui *se suposa* que ha de rentar els plats a casa, perquè ho fem tant el seu pare com la seva mare. El que no faré és discutir per sentir-me valorada. Jo tiro endavant. Construeixo. És un feminisme natural, el feminisme que jo vaig rebre a casa meua, on tothom tenia molt clar que la independència s'assolia estudiant. La meua mare es fa psicòloga i al meu pare no li agrada que guanyi més que ell? Doncs es divorcien i endavant. Jo el que vull és que amb el feminisme, en vint anys o tant de bo abans, hàgim aconseguit espais de les dones negres, que es reconegui el feminisme negre com a teoria independent, que en un parc es pugui fer una estàtua en honor a afrofeministes com bell hooks o Chimamanda Ngozi Adichie. Perquè són història, història en què es pot veure reflectida una nena blanca, també.

“ ”

Una forma de ser colonialista és fer un pla d'igualtat en què només es té en compte la diferència de gènere i el patriarcat

Els prejudicis s'aconsegueixen trencar amb accions concretes, com tenir al davant una dona negra fent una conferència

Són referents per trencar estereotips racistes.

Jo ho he provat en instituts. En parlar-los d'una dona africana, no assumeixen que pugui tenir estudis, parlar com parla Chimamanda al llibre *Tothom hauria de ser feminista* i fer les històries que feia en el context nigerià. Perquè a les nenes, i a tothom, ens han dit que a l'Àfrica ningú llegeix, que no hi ha cultura, que la gent no viu. Parlar-los de les afrofeministes és una manera subtil d'humanitzar les negres i que les nenes tinguin referents negres. Falta molt perquè la valoració social ens arribi. Allò negre, avui dia, és allò grotesc, allò poc elegant, allò mal estudiat, la poca presència, la prostitució, la delinqüència. En un mitjà de comunicació a Espanya és això. Els prejudicis s'aconsegueixen trencar amb accions concretes, com tenir al davant una dona negra fent una conferència molt ben preparada, compartint el seu coneixement. El meu feminisme negre ha de servir perquè les dones negres s'apoderin. És a dir, perquè tinguin més poder, no pas per arribar al segle XXIII parlant del mateix que segles enrere.

Trobeu aliances per avançar-hi?

A pesar que tinc moltes reserves amb les aliances, perquè a vegades es vol ser més racialitzada que la persona racialitzada mateix i protagonitzar una lluita que no és la pròpia, sí que he trobat aliances. Quan es creen sinèrgies i unes ajudem les altres, és un inici del que pot ser una aliança real. En una societat eminentment racista des de les bases culturals, no es pot pensar que d'un dia per l'altre, amb un taller, ho resollem tot; però la cultura de crear crítica i discurs i discussió i buscar el debat constructiu i trobar espais on dir el que volem i com ho veiem i sensibilitzar, fa canviar coses. Queda moltíssim, però hi ha més receptivitat. Cal una desconstrucció. És un treball personal, de sortir a mirar què fas al carrer i què penses quan veus la gent, quin prejudici tens abans de conèixer algú. Llavors t'adonaràs del problema que tens. Quan hi connectes emocionalment, ho entens i arribes a sentir vergonya. Cal escoltar. Escoltar molt. El coneixement d'una persona racialitzada sempre es posa en qüestió. Pregunta-ho a una metgessa racialitzada! O a una infermera! Es dona per descomptat que som menys vàlides. Les paraules, en el feminisme negre, sobren. Cal actuar. Per desmuntar el prejudici necessitem persones que deixin empremta. ●

a doble espai

Tècniques de dominació: l'exercici de poder

Apliquem aquestes tècniques de dominació en les nostres relacions personals, en les assemblees i en trobades de tota mena, moltes vegades de manera inconscient

Natàlia Wuwei Climent | @wuwei_

Feminista, activista crítica bisexual/plurisexual, no-monogàmies, relacions, tècniques de dominació i estructures de poder

Les tècniques de dominació són part de les meves obsessions des de fa cinc anys. El dia que el Miguel (company d'activisme) me les va presentar, de cop moltes coses que portaven passant-me des de feia temps van començar a tenir sentit. Des d'aleshores m'he dedicat a intentar entendre-les, a entendre els contextos en els quals s'expressen, a aprendre a no exercir-les i a intentar trobar eines per a defensar-me'n.

Berit Ås, feminista crítica noruega, política i professora de psicologia social, va introduir les també anomenades tècniques de Hérsker en el seu manifest "Master Suppression Techniques", on descrivia quines són les pautes del comportament masclista i les tècniques que s'empren per menystenir el paper de la dona dins de les tasques de grup. Tot i que aquestes tècniques es van presentar en el context del masclisme, també s'apliquen en altres estructures.

Cap de nosaltres se salva d'estar aplicant-les. Totes som receptores i emissores perquè ens hem educat en un context social que es relaciona a través d'elles. La nostra cultura es basa en la dominació, les apliquem en moltes situacions diàries, com per exemple en situacions on no volem sentir-nos culpables per alguna cosa que hem fet o bé tenim por de donar una imatge negativa de nosaltres mateixes. En alguns tallers sobre aquest tema les participants comenten que tenim una manera de relacionar-nos que es basa en "a veure qui guanya", ja que si no intento guanyar jo en una situació donada, serà l'altra qui em dominarà: o domines o ets dominada. A més, per poder dominar utilitzem les estructures de poder que tenim a mà: estructures socials ja existents (com masclisme, heterosexisme, cissexisme, racisme, capacitisme, etc.) o bé altres

específiques dels nostres espais o entorns. Per aquest motiu, tot i que totes som receptores i emissores d'aquestes tècniques, no totes estem en la mateixa posició.

En els nostres espais crítics, feministes, activistes, de militància i alliberats, seguim reproduint aquestes tècniques. Les apliquem en relacions personals, en assemblees i en trobades de tota mena. És important adonar-nos que utilitzar-les, a part de ser fàcil, és moltes vegades un mecanisme inconscient per sentir-nos menys desaperades. El problema és si aquest desaperament és perquè algú està exercint poder sobre tu o si és perquè no tens el poder sobre altres.

Les tècniques de dominació

La invisibilització és una de les tècniques més utilitzades, on es tracta d'esborrar l'altra persona, el seu missatge, emocions, necessitats o desitjos. Hi ha moltes formes d'invisibilitzar: no deixar que arribi el seu missatge tallant-la, fent soroll sobre la seva veu o tapant el que escriu, cridant l'atenció de les altres perquè posin l'atenció en una altra banda, ignorant o fent que s'ignorin les seves necessitats o desitjos, etc. He observat molt aquesta tècnica per part de persones dels moviments socials que, per destacar, n'invisibilitzen d'altres que puguin estar fent alguna cosa semblant: fer-li el buit en grups de debat, tapar els seus comentaris amb els propis, intentar destacar amb algun tipus de notícia en el moment en què l'altra feia alguna cosa, etc. I tot això decorat a través d'un discurs *antiexclusió* o *anticompetitivitat*.

Una tècnica que està relacionada amb l'anterior és la d'amagar informació, que consisteix a amagar informació a altres persones que sigui important perquè elles puguin prendre decisions, tenir certa autonomia o poder en la seva pròpia vida. Està relacionada amb la invisibilització, perquè quan

S'amaga informació quan no es posa sobre la taula tota la informació necessària per a prendre una decisió en una assemblea

invisibilitzem alguna cosa o persona estem amagant-la a altres. S'amaga informació quan no es posa sobre la taula tota la informació necessària per a prendre una decisió en una assemblea. S'amaga informació quan no mostres a una de les teves relacions una cosa que és important perquè ella pugui prendre decisions sobre la pròpia relació (normalment per por a perdre-la). S'amaga informació quan en un *conflicte* o *problema* que afecta tres persones, primer se *soluciona* només entre dues d'elles i la tercera se la fa partícip al final, quan ja s'han pres moltes de les decisions.

Una tècnica molt utilitzada per fer que el missatge, les necessitats o els desitjos de l'altra es percebin menys importants és la ridiculització. Aquesta tècnica utilitza l'imaginari cultural que hi ha al voltant de persones que formen part d'un col·lectiu determinat i que negativitzen la seva imatge, com per exemple els estereotips. Utilitzant aquest imaginari, rebaixa la seva imatge a una d'inferior perquè el que expressin o sentin es menystingui. La infantilització és un tipus de ridiculització, no perquè els infants o les criatures siguin éssers

der, també als nostres espais

inferiors, sinó perquè socialment són considerades inferiors. Altres formes de ridiculitzar són, per exemple, ressaltar el tipus de roba de l'altre (com se sol fer amb les persones que porten una roba que no encaixa amb el seu gènere o amb el gènere assignat), comparar l'altra amb conceptes, coses o éssers que siguin considerats inferiors (com quan comparen un grup de dones amb un galliner, utilitzant l'especisme que considera els animals no humans éssers amb menys valor). Es ridiculitza també persones migrades pel seu accent.

Una característica que ens travessa a les persones de grups minoritzats és un constant sentiment de culpa, especialment a persones femenines. A part de ser un sentiment que arrosseguem, també és una tècnica de dominació. És molt fàcil fer sentir culpable a una persona que forma part d'un d'aquests grups perquè ens han fet creure que som les responsables del que patim i dels mals que reben les persones amb més privilegis. Se'ns fa sentir culpables en els nostres espais de militància quan posem sobre la taula els problemes que ens travessen fent-nos sentir que ocupem un espai que no tenim dret a ocupar.

Aquesta última tècnica va molt unida a la del doble vincle, que consisteix a fer sentir malament o culpable a l'altre faci el que faci, tant si fa el que se li demana com si fa el contrari. Per exemple, quan a una dona se l'acusa de negligir les cures a les seves filles perquè passa massa hores a la feina, però també se l'acusa de negligir la feina quan dedica més temps a les seves filles. A les dones trans se les culpabilitza (a través d'un discurs transmisogin) de reproduir els rols de

gènere (i per tant de reproduir misogínia) quan s'operen o quan són femenines, però si no ho fan se les acusa de tenir privilegis d'home. No ens sona també a doble vincle quan es diu a persones migrades que són gandules si no treballen o bé se les acusa de robar-nos la feina quan ho fan?

El doble vincle, fer sentir culpable, la ridiculització, amagar informació i invisibilitzar, són les cinc tècniques que va introduir Berit Ås en el seu manifest. Més endavant, en una entrevista de ràdio, ella mateixa va introduir-ne un parell més: cosificació i comportament agressiu i violent. A més a més, les participants en els tallers que altres activistes i jo hem dinamitzat, n'han aportat moltes més, entre les quals tenim: falsa empatia, apropiació indeguda, estereotipar i essencialitzar, inclusió excloent, exotificar, argument d'autoritat o crítica intangible. I en podríem anar afegint més.

De l'única tècnica de la qual he après a defensar-me és la de la invisibilització, on la millor tècnica de contrapoder és visibilitzar

Context i apoderament

S'ha de matisar que les tècniques de dominació són contextuals (com passa sempre que parlem de poder i estructures). Moltes vegades, quan estem en una situació de desapoderament l'única manera de defensar-nos de tècniques com aquestes o de situacions opressives és utilitzar-les de tornada. Jo ho vaig haver de fer quan estava en una situació de dominació a la feina per part del meu cap. Per tant, davant d'una situació on s'aplica una tècnica no és suficient analitzar només la tècnica, sinó també el context: les persones (tant la que l'exerceix com la que la rep), les estructures que hi ha presents i la situació concreta que s'està donant.

Com ens podem defensar d'aquestes tècniques? No tinc la resposta. De l'única tècnica de la qual he après a defensar-me és la de la invisibilització, on la millor tècnica de contrapoder és visibilitzar. Tot i no saber gaire bé com defensar-me'n, assenyalar les tècniques m'ha apoderat força. Si la persona que l'ha exercit ho ha fet sense ser-ne conscient i sense que la seva intenció fos dominar, pot ser una bona idea parlar-ne per aprendre a no exercir-les, perquè crec que el més important és aprendre a deixar d'exercir-les. Però quan estem davant d'una persona que ens vol dominar, intentar que aprengui a no exercir-les és una tasca quasi impossible (almenys puntualment en aquella situació). No obstant això, una se sent tan bé dient-li a aquesta persona que t'està intentant dominar i a més posar-li un nom a la tècnica, que com a primer pas cap a l'apoderament no està gens malament. ●

pàgina oberta

Gossos, llibertat, convivència i humans

Tony Martínez | @EducacioGossos
Educador caní i integrador social

Per fer-nos una idea de la nostra relació amb els gossos o, el que és el mateix, la seva relació amb nosaltres, hem de fer una mirada a la història, a l'origen de la nostra relació, com a mínim de fa uns 33.000 anys. A través d'aquesta mirada, podem veure en quantes activitats ens han ajudat els gossos: conducció i protecció de ramats, caça, vigilància, cerca de persones o altres animals, gossos de teràpia, etc. La majoria de les accions tenen a veure amb l'utilitarisme, utilitzar-los per treure benefici humà. Ja va sent hora que els apreciem pel que són i com són i no només per com ens ajuden.

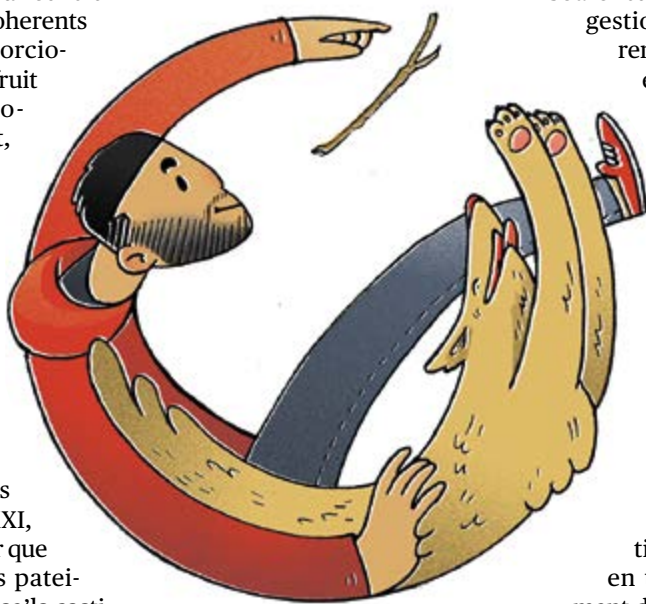
Els gossos són éssers amb emocions; capacitat de resoldre problemes, de conviure i relacionar-se amb pau, de viure i patir la pèrdua d'un membre familiar, d'actuar conscientment en benefici del grup, etc. Per tant, cal valorar-los pel que són i no pel que nosaltres volem que siguin o facin. En definitiva, enfonsar aquest marc mental i cultural arcaic que l'ésser humà és posseïdor dels gossos.

Certament, els humans podem arribar a ser fonts generadores de problemes d'adaptació, de por, de traumes, d'aspectes evolutius no elaborats, d'estrès en els gossos a través de les nostres projeccions, inseguretats i necessitats.

Quan les persones decidim conviure amb un gos, fem moltes coses malament, com separar-los massa aviat de la mare i germans. Quan arriba a casa no solem fer bé l'acompanyament i l'adaptació a la llar. A mesura que va creixent i les seves necessitats psicològiques i fisiològiques van canviant, les persones solem

donar ordres (obediència) i aplicar control i límits incoherents i desproporcionats. Tot fruit del descobriment, d'una cultura impositiva, autoritària i gens ètica envers els gossos.

A inicis del segle XXI, toca parlar que els gossos pateixen quan se'ls castiga, se'ls crida, i ja no diguem quan se'ls maltracta (d'això aquí a Espanya en sabem molt, només cal veure la situació dels llebrers) o quan no se'ls satisfan les seves necessitats -com per exemple relacionar-se amb altres gossos o el simple fet d'ensumar el pipí, aspecte molt important per a ells, perquè és el seu WhatsApp. Els gossos necessiten obtenir informació d'altres gossos a través d'olorar l'orina dels altres, moltes vegades a través de llepar-la una mica. Això ho fan per recaptar més informació química i portar-la a l'òrgan vomeronasal, que es troba al seu paladar. Això els permet obtenir una informació molt més precisa dels altres gossos del seu entorn. És com si tinguessin diversos contactes de grup i individuals de WhatsApp i les partícules olfactives són els missatges que a nivell químic es transmeten a través de l'orina. Per a nosaltres pot ser fastigós, però per a ells és imprescindible. I és una de les tantes necessitats naturals que les persones els restringim.

/ VICTORIA CABEDO

Això ho podem comprovar sortint al carrer: si observeu una mica, us adonareu de la quantitat de persones que impedeixen olorar els gossos i la quantitat d'ordres que els donen constantment perquè ells sàpiguen què han de fer. Considerem que hem de dirigir i gestionar pràcticament cada acció que fan.

Afortunadament, els gossos tenen la capacitat com a mamífers socials, com a espècie i com a individus de poder gestionar la immensa majoria de situacions de la vida diària en què es poden trobar convivint amb persones; sempre que l'acompanyament sigui adequat, és a dir, vagi enfocat que el gos sigui el màxim d'autònom possible. Això ve donat perquè el gos sigui més lliure, ja que l'autonomia i l'apoderament neixen de la llibertat. Per exemple, una gossa podria anar perfectament pel carrer, sense lligar, sense posar en perill la seva vida ni la dels altres en un passeig tranquil i agradable, sent

plenament conscient del seu entorn i de com gestionar les diferents situacions en què s'anés trobant.

Recordo que, quan era petit, al meu carrer (visc a Terrassa) hi havia dues famílies que tenien un gos. Els animals sortien al matí o en un altre moment del dia i tornaven quan ells ho consideraven: les persones fent les seves tasques i els gossos fent vida de gos. Quan tornaven a casa, rascaven la porta i les famílies els l'obrien. Això, que molts gossos ho tenien no fa més de quinze anys, avui dia a les grans ciutats de Catalunya, Espanya i Europa, malauradament, ja no existeix. No hem sabut veure com a societat el gran potencial que tenen els gossos com a agents educatius de manera natural.

Només cal mirar els gossos que viuen al carrer en altres països. És cert que poden tenir algun problema de salut, però a nivell psicològic i de desenvolupament de les seves capacitats solen estar millor que molts gossos que viuen amb famílies. Hem de canviar la manera en què hi vivim. Els hem de proporcionar més llibertat.

El gran inconvenient que tenen els gossos avui dia és la gestió que en fem les persones i les limitacions que els posem constantment des del moment que arriba a casa -jo m'atreiria a dir que fins i tot abans. Limitem de

forma desproporcionada moltes accions de la vida dels gossos, realment els estem traient llibertat, frenant i restringint les seves capacitats i aprenentatges.

Els gossos eduquen els seus cadells, els adolescents i els joves, d'una manera molt semblant a la nostra. Amb molta comunicació, calma, llibertat que responsabilitza, però també amb límits, respecte, confiança, molta paciència i silenci. En definitiva, tot el que construeix un bon acompanyament educatiu. Tot això per proporcionar els ingredients necessaris perquè l'individu es vagi desenvolupant d'una forma progressiva i el més equilibrada possible.

Quan el gos, de forma progressiva i proporcionada, va adquirint llibertat, aquesta es va transformant en autonomia, en capacitat crítica, de decidir i resoldre de dificultats de la vida diària, etc. Culturalment, tenim massa arrelat el marc mental del control i construïm la nostra relació amb els nostres gossos sota aquest paradigma. Hem de deixar que s'equivoquin, ja que els aprenentatges arriben a través de l'experiència -a vegades encertada i d'altres errònia- i de la seva posterior reflexió i interiorització.

Si som capaços d'entendre que com més llibertat, més desenvolupament psicològic i físic, més capacitat de resolució de problemes i més convivència -i, al mateix temps, menys dificultats de comportament per part del gos i més qualitat de vida per al conjunt de la família-, segur que serem capaços de contribuir a la transformació social envers la nostra convivència i relació amb els gossos.

I en els fons, sense saber-ho, el gos ens converteix en millor persona. ●

“
Els humans podem arribar a ser fonts generadores de problemes en els gossos a través de les nostres projeccions, inseguretats i necessitats

L'apoderament femení i migrant

Dones originàries
del Marroc a la Fira
d'Economia Solidària
de Catalunya
/ SIRA JODAR

Ser dona i migrant és sinònim de ser, obligadament, lluitadora. Els privilegis d'una societat heteropatriarcal com la nostra no recauen, justament, en elles. Coneguem alguns dels projectes d'apoderament de dones migrants a l'àrea de Barcelona

Marta Molas | @martathegoodone

A diferents barris de Barcelona, com Trinitat Vella, la Torrassa-Collblanc i la Verneda, han sorgit iniciatives comunitàries de dones que es troben per cosir, intercanviar i construir-se entre totes un futur econòmic digne. No són grups exclusivament formats per dones migrants, però en molts hi participen amb una àmplia representació. Parlem de l'Espai de Dones de Trinitat Vella, que es reuneixen per cosir tot fent acció formativa i que ofereixen productes per a vendre'ls; del Centre Sant Martí, on dones i homes que es formen en costura venen peces i comencen a agafar petits encàrrecs de confecció, i de Mujeres Pa'lante, un grup de dones amb llarga trajectòria en el suport dels drets de les dones migrades que fa dos anys s'han constituït en cooperativa de treball d'iniciativa social i han començat una acció formativa en costura.

El mes d'octubre passat van tenir lloc unes trobades d'intercanvi d'experiències entre aquests conjunts de

dones i cooperatives de cosidores marroquines. Propulsades per l'Assemblea de Cooperació per la Pau (ACPP), les trobades van inspirar les barcelonines amb l'enfortiment personal i professional de les nord-africanes, que treballen actualment en cooperatives tèxtils d'èxit i consolidades del nord i l'est del Marroc. L'ACPP considera molt important fomentar aquest tipus de cooperatives femenines, que "afavoreixen el desenvolupament econòmic i professional de les dones en igualtat de condicions i permet realitzar un canvi a la discriminació que pateixen en el mercat laboral". Les cooperatives marroquines participants foren Aarouss Chamal de Tànger, especialitzada en el teixit de productes fets completament a mà; Elkemma pel Desenvolupament de Tghassrout, centrada en la capacitat i promoció dels productes locals agrícoles i tèxtil artesanal; l'Associació de Desenvolupament Local de Douar Al-Hamri a Berkane, que té per objectiu principal el foment del »

» desenvolupament de la zona i l'apoderament de la dona rural, i la Union de l'Action Féministe, ONG feminista que juga un paper motor i determinant en l'apropament de les dones a l'esfera pública, política i social, i en la mobilització de les dones contra la discriminació.

Les dones van intercanviar experiències, dificultats i també potencials d'aquests processos d'apoderament i aprenentatge individual i grupal. Naima Laghmich, presidenta d'Aarous Achamal, va explicar com el 2007 van formar la cooperativa un grup de dones en situacions molt complicades: "Jo tenia el marit malalt i necessitava ingressos. Ara som quinze les que vivim de la cooperativa i alhora formem altres dones perquè esdevinguin independents, apoderant-les, donant-los la seguretat que poden tirar endavant projectes com el nostre. D'aquesta manera, no només no necessitem els diners dels marits, sinó que de vegades som nosaltres les que portem els diners a casa", explica, orgullosa de poder ser a Barcelona inspirant altres dones. Aquestes reunions també han pretès emparar més persones, fent que en totes les sessions l'últim tram s'obris als barris.

Superar l'estigma LGBTI

Si parlem de dones migrants, hem de parlar de la bona feina d'ACATHI, una entitat dedicada a l'acolliment de persones migrades i refugiades del col·lectiu LGBTI. És una associació pionera, única a tot l'Estat espanyol, i de la qual s'han aplaudit les intervencions, com per exemple el pis d'acollida per a persones LGBTI que gestionen des del programa Nausica, iniciativa de l'Ajuntament de Barcelona que complementa el servei d'acollida estatal.

Rodrigo Araneda, president de la institució, explica com "la dona migrant és més vulnerable. Està reconegut per l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats, i si ens centrem en les dones trans, la vulnerabilitat augmenta, no només al nostre país, sinó en el recorregut d'arribar-hi". Els seus principals reptes són "les perspectives del que pensaven trobar-se i la realitat. Es troben amb situacions que es repeteixen, com la discriminació de la qual fugien, amb problemes amb l'accés a la formació i al món laboral, i amb la dificultat que no poden canviar el seu nom per manca d'una llei d'LGBTI-fòbia estatal", explica Araneda, que parla d'aconseguir una llei similar al text 11/2014, del 10 d'octubre, del Parlament de Catalunya.

Des d'ACATHI asseguren que les dones migrades aconsegueixen apoderar-se amb "aquelles estratègies que permeten reconèixer la seva història vital com a vàlida i potent, perquè altres persones puguin avançar. Donar suport i acompanyar altres companyes". Les històries d'aquestes dones han quedat visibilitzades, per exemple, en la iniciativa Bibliotecas Vivientes: el projecte apropa persones migrades LGBTI a espais públics i cerca converses de tu a tu,

que permeten parlar amb una persona que representa una etiqueta i generar una experiència que en modifiqui els prejudicis. "Ajuden a treballar la pròpia història i modificar el discurs de la persona migrant des del sofriment fins a la reconstrucció i fortalesa", assegura Araneda.

Un dels reptes d'ACATHI, entitat d'acolliment LGBTI, és "les perspectives del que pensaven trobar-se i la realitat"

Una altra experiència d'èxit de l'associació es generà arran d'una carta d'una noia trans reclusa: les usuàries i voluntàries d'aquell moment a ACATHI es van organitzar per acompanyar aquesta dona: "El procés va créixer i es va transformar en un projecte d'acompanyament de dones trans a presons, ajudant-les a conèixer tots els seus drets i acompanyant-les a fer el seu procés de transició", explica Araneda. És el projecte ACATHI Presons.

Curar i curar-se

Acabem parlant amb Carmen Juarez, de l'Associació Mujeres Migrantes Diversas, un col·lectiu format fa tres anys amb una força eixordadora, que dels pre-

judicis i la solitud n'ha fet empena i companyonia. Està formada per dones migrades treballadores de la llar i de la cura, la majoria en règim d'interines: "Això vol dir que viuen i treballen a la casa de les persones de les quals tenen cura i que solen tenir un dia, o fins i tot menys, lliure a la setmana, generalment en dissabte o diumenge. A més, moltes de les companyes es troben en situació administrativa irregular", explica Juarez. "Des de l'inici ens vam plantejar que el nostre havia de ser un grup que apostés per crear un espai d'apoderament que, respectant la diversitat interna, funcionés sota unes bases: una organització transformadora, horitzontal, feminista, antiracista, pro-LGBTI i que apostés pel treball en xarxa amb altres col·lectius. Al principi ens van dir que treballar amb dones migrades cuidadores sota aquestes premisses era una bogeria, que no era viable perquè se suposava que érem un col·lectiu passiu, conservador i ul-

trareligiós. Doncs bé, ha resultat ser fals perquè ja arribem a més de 250 dones", sentència orgullosa Juarez.

Mujeres Migrantes Diversas fa formació en àrees com geriatria, llengua catalana, drets laborals o alfabetització

Una de les activitats amb més èxit són els cursos de català, en col·laboració amb el Consorci de Normalització Lingüística

digital. Una de les activitats que té més èxit són els cursos de català els dissabtes, en col·laboració amb el Consorci de Normalització Lingüística. "Moltes cuidadores volien aprendre català, però no podien assistir a les classes del Consorci durant la setmana perquè treballaven. Ho vam plantejar davant el Consorci i ens van dir

que si trobàvem espais i alumnes, ells posaven els professors. A l'inici va costar, però ara organitzem tres mòduls d'unes 60 dones cada dissabte al barri de Gràcia. El que va fer el Consorci va ser un exemple d'adaptabilitat, cosa que en general es dona poc en l'administració pública, i que ha possibilitat guanyar nous parlants de català en un col·lectiu que no és l'habitual", explica Juarez. L'associació

Teixidores mostren la seva activitat a la Fira d'Economia Solidària de Catalunya / SIRA JODAR

Activitats de formació de l'entitat Mujeres Migrantes Diversas

també fa assessorament i acompanyament en processos com posar una denúncia, empadronar-se o anar al metge, i fa incidència, visibilitzant i denunciant la seva situació i trencant motlles allà on les deixen: “Una de les meves activitats preferides es diu ‘conquerint espais’. Es tracta de sortides culturals a museus, monuments i espais emblemàtics de la ciutat. Hi ha espais públics en els quals gairebé no veus persones d'origen immigrant, sigui perquè els desconexem o perquè considerem que no són espais per a nosaltres. Quan anem un grup de

Mujeres Migrantes Diversas assessora i acompanya en processos com posar una denúncia, empadronar-se o anar al metge

cuidadores a un museu la gent fins i tot es gira perquè no hi està acostumada”, comenta Juarez.

Quan li demanem pels reptes de futur que la ciutadania ha d'afrontar per millorar les condicions de les dones migrants, Juarez ho té molt clar: “Podríem donar desenes de propostes, però ara que venen les municipals vull llançar-ne tres: en primer lloc, facilitar l'empadronament sense domicili fix a tots els municipis, la qual cosa és clau per a les internes, ja que moltes famílies es neguen a empadronar les cuidadores per por a tenir problemes. En segon lloc,

promoure cursos oberts a totes les persones, encara que s'estigui en situació irregular, i en horaris compatibles amb el treball de les cuidadores. Finalment, proposaria la facilitació, juntament amb els mateixos col·lectius, d'espais de suport mutu per a dones treballadores de la llar i la cura. Un dels majors problemes que tenim les internes és la manca de llocs per reunir-nos, ja que el cap de setmana la gran majoria d'equipaments estan tancats. Hi ha companyes que a l'hivern passen la tarda de diumenge soles en una cafeteria perquè senzillament no tenen on anar”. ●

Ideal per a grups!
Fes la teva reserva al 972701903
o escriu a lhosalet@lhosalet.org

Carretera de Les Lloses km. 1745, Les Lloses (a 15 minuts de Ripoll)

SAMARRETES
Cotó ecològic de comerç just

Pots aconseguir-les a la nostra redacció
C. Riego 37 bx. esq. Barcelona,
o a la botiga en línia de La Ciutat Invisible
www.invisible.coop

Directacoop

Il·lustració de Clara Iris Ramos
En col·laboració amb La Ciutat Invisible

Yazidites, abandonades a la intempèrie

Quatre anys després del genocidi patit en mans d'Estat Islàmic, no hi ha hagut justícia i el retorn a les seves terres es veu llunyà

Marc Español | @mespanolescofet
Dahuk

A Hussein Khairi encara se li gela la mirada quan pensa en la matinada d'aquell 3 d'agost de 2014. Ajagut sobre els prims matalassos que cobreixen el terra d'una de les 4.000 petites tendes del camp de refugiades de Shariya, a l'oest del Kurdistan iraquí, recorda el moment en què Estat Islàmic (EI) va irrompre en la seva vida.

Lavors, el grup gihadista semblava encara una piconadora imparable, i feia només dos mesos que havia ocupat la ciutat de Mossul, una de les més importants de l'Iraq. Però Khairi pensava que el seu destí seria diferent. Malgrat ser conscient que l'ofensiva extremista sobre el districte kurdoiraquí de Shingal -on ell vivia- era només qüestió de temps, confiava que l'exèrcit peixmerga kurd desplegat a la zona sabria resistir l'invasió.

A diferència d'altres regions, el cas de Shingal era especialment delicat, ja que hi vivien desenes de milers de yazidites com Khairi, membres d'una minoria ètnico-religiosa considerada "pagana" i "infidel" per un EI que tenia per objectiu exterminar-la.

Al final, l'atac es va desencadenar a primera hora d'aquell 3 d'agost. Per sorpresa de la població, les tropes peixmerga comandades des d'Erbil havien desaparegut del mapa, sense avisar. Abandonada a la seva sort, la població local que es trobava a primera línia va intentar organitzar la defensa, endarrerint només unes hores l'avenç dels escamots gihadistes. Mentrestant, totes les qui van poder, van escapar ràpidament cap a una muntanya al nord del districte. En total, s'estima que EI hauria matat més de 3.000 yazidites i n'hauria segrestat unes 6.800. Desenes de milers van convertir-se en desplaçades internes.

"Quan vam saber de l'atac, la meua família i jo vam sortir corrents de Rambusi [el seu poble natal]", rememora en declaracions a la DIRECTA Khairi, qui aleshores tenia 23 anys. Després d'esperar durant vuit dies llargs a la muntanya, unes milícies kurdes de Síria i Turquia mobilitzades expressament fins a la zona van obrir un corredor que els va permetre creuar al país veí. "Des de Síria, vam tornar a entrar al Kurdistan iraquí, i ens vam establir en mesquites,

esglésies i temples yazidites fins que finalment vam poder venir cap als camps", continua el jove.

Des d'aleshores, per la majoria d'elles, el temps sembla haver-se aturat. "La vida aquí és molt difícil i volem tornar a casa", es lamenta Khairi, conscient que per ara el retorn no és possible.

Sense reconstrucció

Tot i haver passat més de tres anys des que Shingal va ser alliberada del jou gihadista, i més d'un d'ençà que Bagdad va proclamar la victòria contra EI, les lluites de poder que encara minen la regió, així com l'abandonament que pateix per part dels governs federal i kurd, expliquen que només unes 6.000 famílies hagin pogut tornar.

Estat Islàmic hauria matat més de 3.000 yazidites i n'hauria segrestat unes 6.800, amb desenes de milers de desplaçades

El delictes de violació és molt vague en el codi penal iraquí, i la causa queda arxivada si el perpetrador es casa amb la víctima

"Shingal té una ubicació estratègica. El conflicte entre les milícies presents al districte -amb suport de tercers països- dificulta el retorn de l'estabilitat i de la seguretat, i [n'impedeix] la reconstrucció", explica Sheikh Shamo, líder yazidita i exmembre del Parlament kurd. En aquest sentit, la zona es troba actualment sota control de l'exèrcit iraquí i de les Forces de Mobilització Popular (un paraigua de milícies de majoria xiïta proper a l'Iran), però les ingerències turques han estat recurrents, i fins fa poc també hi eren presents el Partit dels Treballadors del Kurdistan (PKK) i tropes peixmerga.

En paral·lel a la manca de seguretat, moltes desplaçades assenyalen la falta de serveis bàsics com educació i sanitat, la manca d'oportunitats laborals, la destrucció de les llars i les deficiències en el subministrament d'aigua i electricitat com a altres raons que motiven que unes 200.000 yazidites encara optin per quedar-se a les àrees d'acollida. A la capital de Shingal, vora el 70% d'edificis van patir danys durant l'ofensiva per alliberar-la.

A més, aquesta situació es veu també agreujada pel profund recel amb què es guarden les diferents comunitats que vivien a Shingal, especialment yazidites i musulmans sunnites. "Alguns veïns van tenir un paper central a l'hora d'ajudar EI a atacar els yazidites, i tenim informació sobre ells, però el govern iraquí no pren cap mesura", acusa Khairi en referència a alguns locals sunnites que van donar suport a EI durant la seva ofensiva sobre el districte. "EI com a estructura militar ha desaparegut, però les seves idees romanen", afegeix Shamo, passant per alt, però, que gran part de la població musulmana que va haver de fugir també tem tornar a casa per por a patir represàlies.

Sense justícia

Per a les yazidites, la manca de suport físic i material és només la part més visible dels greuges amb què carreguen. Dakhal Mahlo, un jove de 28 anys de Tel Ozer (Shingal), va perdre onze persones de la família durant la massacre. Nou d'elles, entre les quals el seu pare, va trobar-les en una de les prop de 70 fosses comunes amb cadàvers de yazidites que s'han exhu-

mat a la zona fins ara. En canvi, la seva germana -segrestada per EI- segueix desapareguda. Tot i que van aconseguir localitzar-la momentàniament a la ciutat iraquiana de Hawija, en van perdre el rastre al cap de pocs dies perquè no podien assumir el rescat que li demanaven. “Havia pagat 8.000 dòlars per alliberar la meua dona”, s’excusa resignat.

Casos com el de Mahlo són molt freqüents entre famílies yazidites. Tot i això, cap membre d’EI ha estat acusat fins avui dels crims comesos contra aquesta minoria. No hi fa res que la massacre de què van ser víctimes hagi estat reconeguda des de 2015 com a genocidi per les Nacions Unides: el motiu és que l’Iraq, simplement, no reconeix el crim.

“Existeix un buit i ni en el nostre sistema legal ni tampoc en les lleis restauratives del codi penal existeix una disposició per incriminar delictes com genocidi, crims de lesa humanitat o crims de guerra”, explica Ayman Mostafa, el jutge que investiga el genocidi yazidita a l’Alt Comissionat per al Reconeixement de Genocidis (CICE) del Kurdistan. Per aquest motiu, Mostafa explica que les úniques alternatives per a perseguir membres d’EI són els delictes recollits al codi penal i sobretot a la llei antiterrorista, la més utilitzada en aquests casos. Per a les dones, aquest desemparament és encara major, ja que la legalitat iraquiana no només deixa de contemplar molts dels crims comesos específicament contra elles sinó que, en alguns casos, fins i tot les incrimina. Així, per exemple, el delictes de violació inclòs en el codi penal és molt vague, i la causa queda arxivada si el perpetrador es casa amb la víctima. A més, aquesta té només tres mesos per a denunciar l’agressor. També els crims d’esclavitud i esclavitud sexual -que van patir unes 7.000 yazidites- estan pobrament reconeguts legalment.

Però si existeix un cas particularment pervers, és el dels matrimonis forçats. En teoria estan prohibits, però la llei que s’hi refereix és molt imprecisa. Així, moltes dones que van ser forçades a casar-se amb membres d’EI ara podrien trobar-se processades, en el marc de la campanya d’acusacions massives per “pertinença

o suport” a organitzacions terroristes que l’Estat iraquiana està duent a terme. No només les dones yazidites sinó també àrabs sunnites. “Desconeixem encara l’impacte que va tenir l’aterratge d’EI sobre les comunitats [locals]. Milers de dones van ser obligades a casar-se amb combatents, de manera que ara són processades com si haguessin comès delictes”, afegeix Akila Radhakrishnan, presidenta del Global Justice Center.

Per la seva banda, Ayman Mostafa, del CICE, rebutja les al·legacions de manca de proves que a vegades es fan per justificar que tots aquests crims no es persegueixin. “[Des del 2014] hem aconseguit entrevistar milers de víctimes i recollir diverses fonts d’evidències. L’únic buit que hi ha és la manca de llei.”

Sense transició

“La situació dels yazidites es pot definir com una crisi oblidada”, apunta Pari Ibrahim, el director executiu de la fundació Free Yazidis, abans d’afegir: “Però no hi ha manera que les yazidites simplement se n’oblidin i tornin a ser veïnes de les persones que les van massacrar o que van donar suport als perpetradors. Sense reconeixement ni justícia, mai hi haurà pau.”

També Akila Radhakrishnan coincideix a destacar els riscos a deixar les ferides obertes: “Un dels elements principals de qualsevol postconflicte és el retorn de les persones a les seves llars, on s’han de sentir segures per poder recuperar les seves vides”, comenta. “Però això no és possible si no hi ha mesures [en aquesta direcció]. És essencial una política de reconciliació entre els actors”, conclou.

Per a Grant Shubin, director legal adjunt de Global Justice, l’absència de polítiques de restauració tindria, a més, un preu històric: “Des de la Segona Guerra Mundial, els genocidis han estat vistos com un crim contra tota la humanitat, implicant-nos a totes. Per això ha de quedar gravat en el registre històric, per recordar la violència patida per les víctimes i per mantenir aquella promesa que un dia ens vam fer de no oblidar mai”. La memòria com a vacuna, i és necessari mantenir-la viva. ●

Cap membre d’Estat Islàmic ha estat acusat judicialment fins avui dels crims comesos contra la minoria yazidita

Dones que van ser forçades a casar-se amb membres del grup gihadista ara podrien ser processades per suport al terrorisme

Diàspores des de la **Frontera Sud**

Posició geogràfica estratègica i pol de creixement econòmic són elements que determinen les diferents dinàmiques migratòries des de Tànger cap a Europa

Joan Ribas | @jribassebastian
Tànger

Arribar en avió de matinada a Tànger té l'avantatge d'oferir, amb la llum nítida del sol llevant de la Mediterrània, una observació aèria privilegiada de la seva important ubicació geoestratègica. Catorze quilòmetres que separen dos continents en el sentit ampli del terme i on s'ha aixecat una de les fronteres contemporànies més ominoses, coneguda com a Frontera Sud.

Com a conseqüència d'aquesta posició geogràfica, el Marroc és una peça fonamental de les polítiques migratòries de la Unió Europea (UE). I Tànger ha esdevingut un dels principals centres de registre del pas cap a Europa, que s'ha intensificat exponencialment després del tancament de les rutes oriental (acord UE-Turquia del març de 2016) i central (acord Itàlia-Líbia del juny de 2018). A més, durant la darrera dècada el Marroc ha experimentat un notable creixement econòmic, impulsat en el cas de Tànger per la voluntat del rei Mohamed VI perquè esdevinguí un dels principals pols econòmics del país. S'hi ha creat una zona franca i el port Tànger Med, un centre de distribució de mercaderies a través de l'estratègic estret de Gibraltar. Aquest fet ha afavorit que desenes de milers de persones procedents de les deprimides zones rurals de tot el Marroc s'instal·lin a Tànger, atretes pels llocs de treball generats pel sector del comerç i de la construcció.

El dinamisme econòmic de la zona també ha suposat noves oportunitats laborals per a la població migrant, i ha desincentivat milers de persones a assumir els riscos d'una incerta travessia cap a Europa en mans de les màfies. "En un context econòmic expansiu, el govern marroquí ja ha promogut dos processos de regularització", explica Chakib, intel·lectual menut i perspicax que presideix Ahlam, una associació especialitzada en el treball amb persones migrants. "El primer, l'any 2014, al qual s'acolliren més de 23.000 persones; i el segon, entre el desembre de 2016 i el desembre de 2017, per a regularitzar-ne 20.000 més, al qual es van presentar més de 28.000 peticions", detalla. "Tot i que la voluntat de la majoria de sud-saharians que es troben a Tànger segueix sent arribar a Europa, aquest canvi gradual en les dinàmiques migratòries planteja nous reptes a la societat marroquina en l'àmbit de la cohesió social, la gestió intercultural, els drets de la població immigrant i el seu accés als serveis bàsics", conclou.

"Aquestes persones constitueixen una població flotant a Tànger en situació de vulnerabilitat de drets", afegeix Zakia, professora de filosofia i activista d'Ahlam. L'entitat ha dut a terme tasques d'ajuda humanitària dirigida a la població migrant als barris tangerins de Bukhalef i Mesnana, on hi ha concentracions importants. Entre les gairebé 250 persones participants del projecte, es van identificar catorze nacionalitats diferents, moltes d'elles de països en conflicte o amb violència estructural com Sudan del Sud, Somàlia o Nigèria.

En aquests moments, Ahlam impulsa -amb el suport dels Fons de Cooperació Menorquí i Català- un programa d'inserció escolar efectiva per a infants de famílies migrants al municipi de Tànger. "Tot i que la legislació marroquina garanteix l'accés dels menors immigrants a l'educació independentment de la seva situació legal, aquest dret s'exercita en pocs casos degut a múltiples factors: per al contacte amb l'administració pública pel fet de poder ser identificats per la policia, falta de recursos per a assumir els materials escolars, desconeixement dels seus drets o falta de coneixement del dària, l'àrab i/o el francès", confirma Meriem, tècnica responsable d'aquest projecte. "Aquells infants que sí que van a l'escola es troben sovint agrupats en aules especials en què gairebé no es progressa en el pla docent. Les aules d'infants immigrants esdevenen guetos", afegeix.

Milers d'adolescents

Però no només hi ha persones provinents de l'Àfrica negra entre les qui volen creuar. Una carretera estreta i voluptuosa que penja sobre la mar cobreix la trentena de quilòmetres que separen la localitat costanera de Kser Seguir i Tànger. El sol atlàntic de ponent a l'estret de Gibraltar és d'un vermell imponent. Tot agafa un to càlid i ataronjat, inclús la munió de patrulles de policia que controlen grups de xicots amb motxilles

Milers de persones procedents de les deprimides zones rurals del Marroc s'instal·len a Tànger atretes pels llocs de treball

La policia controla grups de xicots amb motxilles, sospitosament abrigats, que intentaran travessar a l'Estat espanyol

Camp de refugiades a Boukhalef, a la perifèria de Tànger
/ PEDRO MATA
(FOTOMOVIMIENTO)

i sospitosament més abrigats del compte per les temperatures encara càlides d'una tarda de setembre. “Són joves marroquins que es preparen per passar la nit a la platja per intentar travessar a Espanya”, comenta Djebran, un agent de desenvolupament local. “Molts són adolescents, de famílies pobres o desestructurades”, agrega. Així som testimonis d'un dels problemes més punyents per als governs locals a Catalunya: el dels gairebé 6.000 menors no acompanyats -la immensa majoria marroquins- que es preveu que a finals d'any hauran arribat als municipis catalans.

Segons dades publicades el 7 de novembre per l'Organització Internacional per a les Migracions, els deu primers mesos de 2018 van arribar a les costes espanyoles gairebé 49.300 persones, un nombre similar al d'arribades a Itàlia i Grècia juntes. En aquest període de temps, a la Frontera Sud s'han registrat 617 morts, 1.267 a la Mediterrània central italiana i 156 a la ruta oriental grega. Però això no és més que la punta de l'iceberg. En el cas dels moviments migratoris d'Àfrica cap a Europa cal tenir molt present que darrere la mediàtica (i mediatitzada) frontera de l'estret hi ha tot un *backstage* invisible que té com a escenari el desert del Sàhara, on es desenvolupa el gruix de la tragèdia del *backway*, com anomenen el fet migratori a alguns països de l'Àfrica occidental.

El concepte de *frontera* s'ha fet més difús en relació amb períodes històrics anteriors, com la Guerra Freda, on era un element estàtic i estanc. Ha evolucionat cap a un model flexible de *limes* o *frontier*, de difoses zones d'influència, més enllà de les fronteres físiques, *terminus* o *boundary*, que delimiten estrictament el territori d'un estat. Com exposa el reportatge “L'estratègia migratòria d'Europa a l'Àfrica”, de Shafagh Laghai per DW Documental, allò que hom considerava el nucli dur de la sobirania dels estats que -com Mali i Níger- es troben al bell mig de les rutes migratòries que travessen cap a la Mediterrània, el control de les seves fronteres ha esdevingut un concepte líquid, mal-leable segons els interessos d'una política migratòria definida en algunes cancelleries europees, que fan sentir el seu control a zones tan perifèriques respecte a la Unió Europea com Gao o Agadez.

Moltes entitats de defensa dels drets humans fan denúncia constant d'aquesta situació de la Frontera Sud com a espai de “no dret” i com a negoci per a les grans empreses tecnològiques i del lobby armamentístic, que subministren materials i sistemes avançats de control a Frontex. Fa poques setmanes, l'ONG local Grup Antirracista d'Acompanyament i Defensa d'Estrangers i Migrants (GADEM) denunciava que des del mes de juny de 2018, amb l'acord UE-Marroc, s'ha intensificat la pressió sobre la població migrant i refugiada amb més de 7.000 expulsions a les ciutats del sud del país de persones originàries de l'Àfrica negra que vivien com a població flotant al nord del Marroc.

Persecució de l'activisme

També a la zona de Tànger, Helena Maleno lidera el col·lectiu Caminando Fronteras, una organització molt activa en tasques de suport al salvament marítim i d'atenció humanitària a les persones migrants. Maleno ens diu angoixada: “El que està passant des del juny és terrible. Hem atès una mare desesperada que en una batuda policial ha perdut el seu fill. Hi ha una autèntica sensació de pànic col·lectiu entre la població sud-sahariana resident a la zona”. Maleno posa el focus en la responsabilitat de la Unió Europea i del govern espanyol: “Amb l'activació de l'acord UE-Marroc, aquestes persones es troben en situació d'estrès constant i angoixa extrema davant la possibilitat de ser deportades a Dakhla, Agadir, El Aioun o als seus països d'origen”, puntualitza. “Després del gest de l'Aquarius, el govern de Sánchez no ha fet més que endurir les mesures de contenció de les entrades, activant l'acord amb Marroc del 1992 que permet el retorn en calent. Imagina't que estem enyorant Rajoy...”, es desespera amb ironia. Maleno es troba, a més, en una situació legal delicada després que el Ministeri espanyol de l'Interior, amb el PP al govern, promogués la seva persecució per part de les autoritats judicials marroquines per presumpte tràfic de persones -un crim que la justícia espanyola havia desestimat d'antuvi.

Precisament, la criminalització a Europa de les persones i organitzacions defensores dels drets de les migrants

Des del mes de juny s'han expulsat al sud del Marroc 7.000 migrants de l'Àfrica negra que vivien a les poblacions del nord

és una de les dinàmiques que defineixen el desemparament creixent amb què aquestes activistes desenvolupen les seves tasques. Són fonamentals accions com la iniciativa ciutadana “We are a welcoming Europe”, que promou la recollida de signatures per forçar un tomb legislatiu a Europa en relació amb la protecció d'aquestes persones, quan més de la meitat dels països de la Unió Europea tenen un marc legal que castiga l'auxili a les immigrants o estan preparant normes que van en aquesta direcció.

Però, per acabar tornem, a Tànger. Als seus afores encara es pot visitar la cova d'Hèrcules, fundador llegendari de la ciutat. La gruta és actualment un atractiu turístic, però antigament els mariners que s'aventuraven a les ignotes aigües de l'Atlàntic hi deixaven ofrenes a l'heroi grec, emigrant i viatger per antonomàsia, en demanda de protecció. Allà es pot veure un dels elements que apareixen al mateix escut de la ciutat: una ranura a la roca orientada a l'oest que reflecteix una imatge evocadora a parts iguals del *Guernika* de Picasso i d'*El Crit* de Munch.

Un crit de pànic que centenars de persones refugiades i migrants emeten diàriament en aquestes aigües quan veuen amenaçada de forma imminent la seva vida en un naufragi. O mentre (mal)viuen a l'espera d'un cop de sort o d'algun contacte per poder travessar els maleïts catorze quilòmetres. ●

MÓN ÀRAB: LA REALITAT I LA GENT

Les majories socials de la regió no volen ni dictadura ni gihadisme, segons demostren diverses enquestes

L'anàlisi de **Santiago Alba Rico** | @SantiagoAlbaR
Escriptor i filòsof

El passat mes de maig, l'Arab Center for Research and Policy Studies va presentar l'últim baròmetre d'opinió sobre el món àrab, en el qual es prenia el pols a onze països de la regió: Mauritània, el Marroc, Tunísia, Egipte, Sudan, Palestina, Líban, Jordània, l'Iraq, l'Aràbia Saudita i Kuwait. Del llarg i minuciós desplegament de temes, em quedo amb dues dades: la primera, en relació amb la democràcia, la segona, en relació amb el suport al gihadisme i les seves variants.

Com vol governar-se la població àrab? El 74% aposta per la democràcia enfront d'un minso 17% que s'hi oposa. Més eloqüent: un 76% defensa una democràcia pluralista en la qual tots els partits, laics i religiosos, estiguin representats. En societats molt conservadores en les quals la religió s'assumeix com un valor decisiu, crida l'atenció, en efecte, l'escàs suport a la xaria com a fonament de l'ordre polític (només el 13%) o a un sistema electoral que exclouï les opcions polítiques laiques (6%).

Als qui pensen -d'esquerres o de dretes- que el món àrab i musulmà s'inclina "culturalment" per la dictadura, l'enquesta els recorda que únicament un 5% prefereix un règim autoritari. Aquests resultats coincideixen, per cert, amb els de l'estudi de 2016 de la Fundació Adenauer, limitats al nord d'Àfrica, però que confirmen la sorpresa digna de reflexió: les mateixes majories que es declaren profundament religioses es mostren a favor de la separació entre política i religió. En ambdues enquestes, Tunísia apareix, malgrat les dissonàncies, com el país menys distant, als ulls de la gent, de les preferències expressades en les respostes.

Respecte a la relació amb el gihadisme, l'enquesta de l'Arab Center és contun-

Una enquesta de la Fundació Adenauer conclou que el suport a Estat Islàmic oscil·la, al nord d'Àfrica, entre el 0,6% i el 2% de la població

dent. En contra d'allò que la islamofòbia europea podria imaginar-se, resulta que el 92% de les persones consultades rebutja Estat Islàmic (EI) enfront d'un 2% que considera com a "molt positiva" la seva existència. En l'enquesta de la Fundació Adenauer abans citada, el suport a EI oscil·lava, al nord d'Àfrica, entre el 0,6% i el 2%. Tots dos estudis coincideixen a l'hora d'identificar les causes d'aquest suport al gihadisme, segons explicaven les persones consultades: l'atur, la pobresa, la corrupció i la intervenció estrangera. Quan es parla de "radicalització" del món àrab, aquests percentatges haurien de comparar-se amb les astronòmiques xifres que les opcions d'ultradreta reben a Europa: Estat francès, Hongria, Itàlia, Àustria, Alemanya, etc.

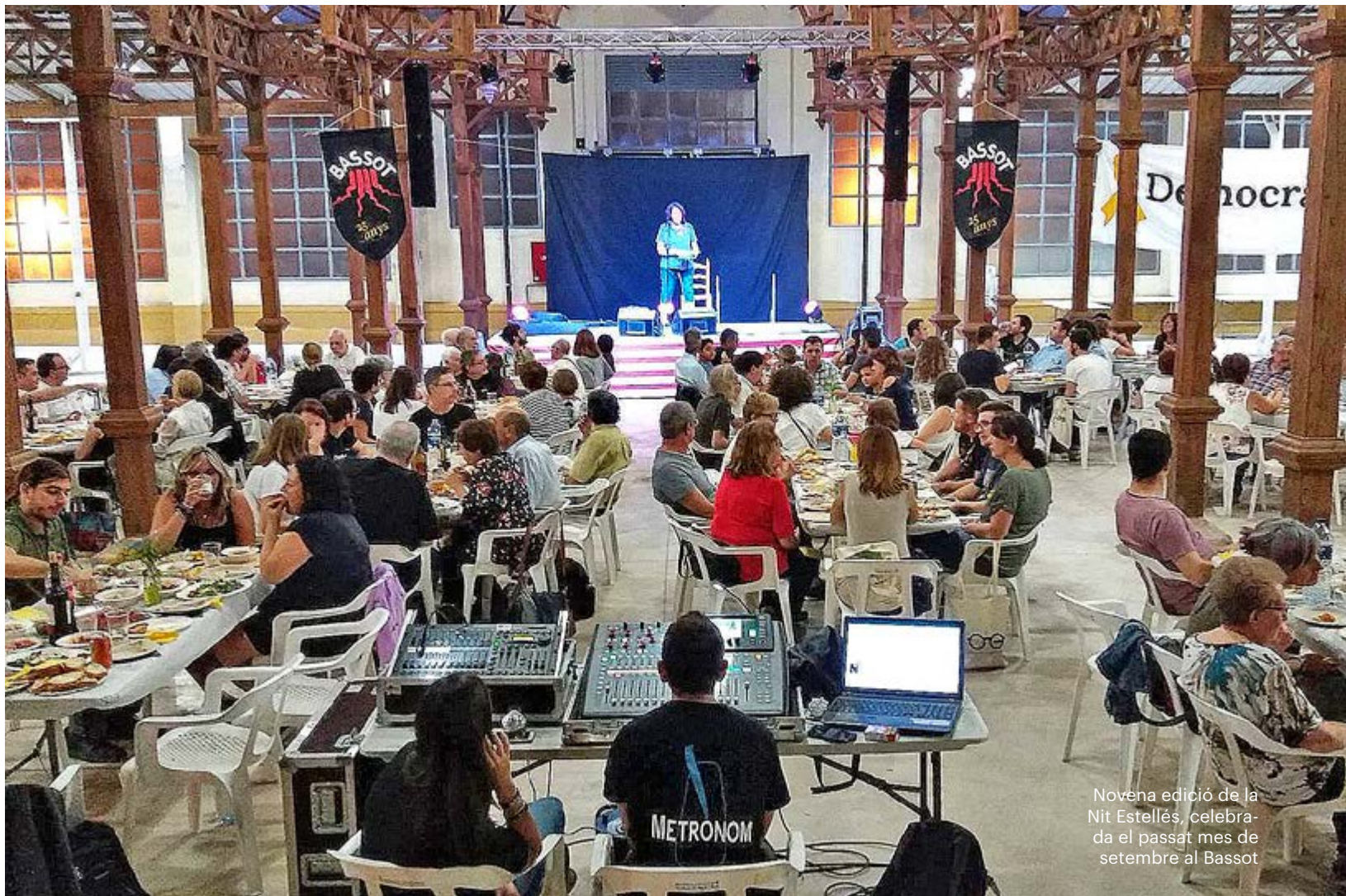
Les enquestes, en definitiva, provenen que les majories socials de la regió no volen ni dictadura ni gihadisme. La realitat demostra, a la vegada, que no importa gens allò que pensi la ciutadania sobre la regió. Després de les esperances activades el 2011, tota l'atenció torna on era: dictadures fortificades o restablertes (de l'Aràbia Saudita i Síria a Egipte i Líbia)

i respostes terroristes del nou gihadisme que justifiquen les dictadures, així com el suport exterior a aquestes. Per als qui insisteixen a veure la mà de l'imperialisme estatunidenc arreu, cal recordar que en la derrota de les intifades àrabs ha estat molt més decisiva la guerra freda interregional entre l'Aràbia Saudita i els Emirats, d'una banda, i entre Qatar i Turquia, de l'altra, que el vell i caduc esquema de la Guerra Freda. Aquesta guerra, que està destruint el Iemen i que s'estén per tota l'Àfrica, explica també el cop d'estat del general Sisi a Egipte, la descomposició de Líbia i les divisions polítiques a Tunísia. Tant els Estats Units com Rússia -i ja no cal dir la Unió Europea- han anat sempre a remolc d'aquest conflicte en el qual Israel, fidel aliat de l'Aràbia Saudita, imposa la seva voluntat tant a Moscou com a Washington. Com demostra el debilitament dels Germans Musulmans una mica a tot arreu, l'ascens del mariscal Hafter a Líbia i la contracció autoritària d'Erdogan (per no parlar de la resposta de Trump a l'assassinat de Khamal Khashoggi), és l'Aràbia Saudita qui va guanyant. De totes les contrarevolucions possibles, s'està imposant la més reaccionària, violenta i antidemocràtica.

En aquest context de bucle històric intensificat, convé recordar dues dades més de l'enquesta de l'Arab Center. La primera és que la major part de les consultades (un 49% enfront d'un 39%) considera positives les revolucions i contestacions del 2011. La segona és que també una majoria (45% enfront del 34%) considera que no han estat encara derrotades, que travessen sens dubte una fase difícil però que acabaran per aconseguir els seus objectius. Tots els obstacles segueixen allà, però també totes les causes, incloses la voluntat i l'esperança de canvi. ●

Novena edició de la Nit Estellés, celebrada el passat mes de setembre al Bassot

Vint-i-cinc anys teixint lluites des de Burjassot

L'Associació Cultural El Bassot es va crear arran d'una intensa mobilització que va preservar el bosc de l'Eixereta i amb l'empremta de la mort de Vicent Andrés Estellés i l'assassinat de Guillem Agulló

Ester Fayos | @EsterFayos i Ximo Colomina | @Indarrean

Un gran cartell blanc amb la paraula “Democràcia” escrita, llaços de color groc, cartells en record del jove antifeixista assassinat Guillem Agulló i un quadre amb el rostre del poeta valencià Vicent Andrés Estellés pengen de les parets de l'Associació Cultural El Bassot de Burjassot, a la comarca de l'Horta Nord de València. Aquest col·lectiu no es pot entendre sense fer referència al moviment antifeixista, el feminisme, la defensa de les llibertats, la llengua i tradicions valencianes, així com la lluita pel territori. Totes aquestes reivindicacions van marcar el seu origen i, després de complir 25 anys, continuen més actives que mai.

La història del Bassot es remunta als anys 80, quan l'urbanisme massiu va començar a danyar el municipi de Burjassot i els seus pulmons verds. En concret, el bosc de l'Eixereta, el qual l'Ajuntament volia convertir en una zona residencial. L'Eixereta simbolitza una llarga lluita per frenar els interessos urbanístics depredadors. La mobilització veïnal va permetre salvar una part del bosc, que avui en dia s'ha convertit en un parc públic.

Aquesta victòria no només va suposar la protecció d'una de les zones naturals més importants de Burjassot, així com de les espècies autòctones que hi viuen, sinó que també va sembrar la llavor de la qual naixeria El Bassot. Aquell grup de persones que defensaren el bosc

de l'Eixereta crearen anys després, en 1993, l'associació. “Per això, la lluita ecologista i la defensa de la terra estan tan presents en el nostre dia a dia”, recorda Mercè Pérez, membre del Bassot.

L'any 1993 va suposar un abans i un després per al poble. Segons Pérez, va ser una època “prou fatídica”, degut a la pèrdua de dos veïns que van marcar tota una sèrie de generacions, i que han esdevingut símbols de lluita. El 27 de març de 1993 va morir el periodista i poeta Vicent Andrés Estellés i l'11 d'abril va ser assassinat a Montanejos Guillem Agulló. En eixe context naix El Bassot. Des del principi “vam tindre clar que Guillem i Estellés serien dos pilars molt importants. Per una banda, volíem demanar justícia pel jove antifeixista i, per l'altra, reivindicar la figura del poeta”, explica.

El Bassot incorpora la defensa de la llengua com una de les lluites que el caracteritza davant el procés de substitució lingüística que ha viscut aquesta localitat de l'Horta Nord. Burjassot va esdevenir una ciutat d'acollida de la població que, al llarg dels anys 60 i 70, va emigrar. Per això, va passar “de ser un poble valencianoparlant a ser una ciutat on algunes persones novingudes sí que han après la llengua, però moltes altres, no”, lamenta Mercè Martínez, membre del Bassot des dels seus orígens. Davant d'aquesta realitat, l'associació ha intensificat encara més la reivindicació de la llengua i cultura valenciana- »

» nes. Malgrat que “no estem tan malament com a les dècades dels 60 o 70, la situació no ha millorat tant com esperàvem”. “La lluita ha de ser constant per tal de fer allò que les institucions no fan”, afegeix.

A aquest vessant reivindicatiu se suma el cultural, amb la creació de les Trobades Culturals Vicent Andrés Estellés l'any 1994. A través de presentacions de llibres, recitals de poemes i el tradicional Sopar Estellés a l'antic Mercat Municipal, s'homenatja la figura del poeta, qui, amb la seua obra i vida, va defensar la seua identitat com a valencià, la cultura dels Països Catalans i la classe treballadora. “Totes aquestes activitats fan que Estellés, un dels millors autors de poesia catalana, estiga viu. Ara s'està començant a reconèixer el seu treball, però no de la forma en què es mereix”, denuncia Pérez.

L'any 2012, l'Ajuntament va inaugurar la Ruta Estellés, un itinerari literari i interactiu que recorre tant el nucli urbà com l'Horta que encara queda al terme municipal, a través de taulells ceràmics on es reproduïx el text d'alguns dels seus poemes que parlen d'amor, compromís polític, la mort i, fins i tot, el periodisme. Llavors, El Bassot va decidir incorporar a les Trobades Culturals la realització del recorregut poètic, una activitat que va anomenar Nit Estellés.

Combatre la impunitat feixista en record d'Agulló

L'assassinat de Guillem Agulló, a mans d'un grup de joves que s'autoidentificaven com a Marchalenes IV Reich -en referència al règim nazi d'Adolf Hitler-, establiria un altre dels eixos de lluita del Bassot. Després que quatre ultres colpejaren Agulló, un d'ells, Pedro Cuevas Silvestre, conegut com el *Ventosa*, li va clavar una navalla al cor, mentre la resta subjectava el jove antifeixista. Només Cuevas va ser condemnat. El tribunal va sentenciar catorze anys de presó, dels quals en va complir quatre, ja que va quedar en llibertat per “bon comportament”.

Mercè Martínez va viure molt de prop l'assassinat d'Agulló, ja que el coneixia personalment. Per a ella va ser un colp “molt fort”. Es va assabentar pel seu pare, qui, quan va arribar a casa de treballar a l'horta, li va comunicar que la nit anterior havien matat Agulló. “Va ser una notícia molt dolorosa”, postil·la.

Cada 11 d'abril, els membres de l'associació es concentren davant l'Ajuntament de Burjassot per recordar el jove i denunciar la impunitat feixista del seu assassinat. Durant aquests 25 anys, també se celebra la Setmana Antiracista i Antifeixista Guillem Agulló, amb l'objectiu de conscienciar i denunciar que el seu assassinat “va ser polític, perquè el van matar per les seues idees i per la seua condició antifeixista”, afirma Pérez. Així mateix, amb motiu dels 15, 20 i, enguany, els 25 anys del Bassot, s'han fet actes amb la col·laboració d'altres col·lectius, com el Centre Social Terra o les organitzacions independentistes Arran i Maulets, a banda de les jornades antifeixistes que s'organitzen al llarg de l'any.

L'assassinat de Guillem Agulló ha marcat tota una generació de joves a Burjassot, fins a crear la Plataforma Antifeixista de Burjassot, la qual es reuneix de manera assembleària a Ca Bassot. Per a Alberto Bordes, militant antifeixista de la plataforma, l'associació cultural és “la successora de la lluita antifeixista del nostre poble”. “El Bassot i la seua família són el que nosaltres entenem la memòria de Guillem”, destaca.

Cultura i memòria al punt de mira del feixisme

Els diferents panells ceràmics de la Ruta Estellés han sigut objectiu de grups ultra en els últims temps. El passat 2 de juliol, sobre un dels taulells van aparèixer dibuixades esvàstiques, creus cèltiques i les sigles de l'organització paramilitar del govern nazi, la Schutzstaffel (SS). Era la segona vegada que, enguany, tant alguns dels panells com la seu de l'associació cultural patien un atac feixista. “Una altra vegada ens pinten simbologia feixista i embruten les plaques de la Ruta Estellés. Tornem a patir els atacs feixistes dels intolerants, dels racistes, dels violents”, van denunciar a les seues xarxes socials.

L'associació ha patit atacs des del seu naixement per part de membres d'Ultra Yomus, d'Espanya 2000 i del Grup d'Acció Valencianista (GAV), segons indiquen. Malgrat que els últims s'han focalitzat contra els taulells d'Estellés, grupuscles feixistes van cremar la façana de l'antiga seu del Ca Bassot. A més a més, va viure una època de criminalització mediàtica per part del diari *Las Provincias*. “Vam convidar un grup d'activistes a una xerrada sobre la repressió a Euskal Herria i el periòdic valencià va fer una campanya molt agressiva contra nosaltres”, relata Pérez.

El Bassot té molt clara la resposta antifeixista que s'ha d'organitzar per fer front a aquests atacs. Després que la Plataforma Antifeixista haja intentat reunir-se amb l'Ajuntament “sense èxit”, Bordes creu que la millor opció és “crear una consciència forta contra el feixisme”, a través de les diferents activitats i mobilitzacions, per aconseguir que siga “tot el poble qui denuncie els atacs”.

Arrelades al territori

Burjassot, destaca Pérez, és un poble que sempre ha viscut mirant per l'Horta, ja que ha sigut molt important per a la seua gent. “L'hem de defensar, perquè és un pulmó verd per al poble i també un lloc de possible treball per a la gent jove”, argumenta. Per aquests motius, la lluita pel territori ha sigut una reivindicació que sempre han tingut molt present, especialment al voltant de la construcció urbanística que es va

L'associació cultural
ha patit atacs des del seu
naixement per part de
membres d'Ultra Yomus,
d'Espanya 2000 i del Grup
d'Acció Valencianista (GAV)

La solidaritat amb les preses polítiques de Catalunya és una de les seues reivindicacions

Ca Bassot es va convertir en la seu on grups de música de la Gran Bretanya, Occitània, Nicaragua o l'Argentina mostraven les seues danses

l'Horta Nord, en ser "ciutats dormitori de València", comparteixen "els mateixos problemes i reivindicacions", els va fer unir encara més.

L'accés a una sanitat i educació públiques i de qualitat, unes bones infraestructures, així com una major implantació del comerç local han sigut els eixos que han protagonitzat les lluites veïnals del Bassot. "Els ambulatoris i les escoles són molt antigues i presenten moltes deficiències, com és el cas del col·legi Sant Joan de Ribera. A més a més, la cultura i el comerç de barri no existeixen", denuncien des de l'associació. Aquestes problemàtiques deriven del fet que Burjassot s'ha convertit en una ciutat dormitori. La seua proximitat a València i una oferta de lloguers "molt més barata que a la capital" han provocat que gent d'arreu de l'Estat espanyol i d'altres pobles d'Europa, Àfrica i Amèrica del Sud troben un lloc on dormir a Burjassot, però la seua vida laboral i el seu oci estan a la ciutat de València.

El Bassot, popular arreu del món

El Taller de Balls del Bassot va ser una altra de les activitats que han marcat l'essència del Bassot des del seu origen. L'objectiu principal de la creació d'aquest grup de treball va ser donar resposta "a la forta demanda d'un espai valencià d'ensenyament de ball popular i d'arrel tradicional", expliquen des de l'associació. Durant les classes, un professional ensenyava els diferents passos de ball. D'aquesta manera, la gent que s'apuntava podia aprendre des de zero.

Poc després de les primeres sessions, Ca Bassot es va convertir en la seu on grups de música de la Gran Bretanya, Occitània, Nicaragua o l'Argentina mostraven les seues danses. "Si alguna cosa ha fet internacional a Ca Bassot és el ball i aquestes trobades", afirma Martínez, per a qui el col·lectiu no tindria sentit sense la música popular i tradicional. Tanmateix, amb el pas del temps, el Taller de Balls s'ha convertit en jam sessions.

Després de 25 anys de lluita antifeixista, feminista, territorial i cultural, Ca Bassot no ha canviat cap de les reivindicacions. Però, durant tots aquests anys, s'han sumat altres lluites, com el suport als pobles palestí i sahrauí, a les preses polítiques catalanes o contra la precarietat laboral i els desnonaments. "Les nostres portes estan obertes a tot el món i a totes les lluites", subratllen les dues membres. "L'esperit continua i continuarà, perquè el feixisme segueix impune, i la dona, la classe treballadora, així com la llengua estan en les mateixes condicions precàries". ●

patir durant les dècades dels 80 i 90 i principis dels 2000, així com la lluita contra el soterrament de les vies del metro.

El fet que l'Horta no siga factible per a viure, és a dir, que les llauradores del poble no puguin viure dels seus camps, després de la construcció que hi ha hagut, ha fet "oblidar aquest espai durant els últims anys", lamenta. Una situació a la qual es va sumar la decisió que va prendre l'Ajuntament del municipi, governat pel PSOE, amb l'objectiu de soterrar les vies del metro. "Amb l'excusa del soterrament de les vies es volia requalificar molt de terreny de l'Horta per construir", denuncia.

Davant de totes aquestes realitats, va sorgir la iniciativa d'organitzar l'Aplec de l'Horta Nord, el qual va facilitar conèixer la realitat de tots els pobles, així com de les organitzacions que treballen a la comarca per denunciar els problemes que hi ha en comú. A l'Aplec es van reunir col·lectius de tota la comarca, com Maulets i Endavant, i organitzacions culturals, com l'Andana (Puçol), entre d'altres, fins a una totalitat d'uns 20 o 30 col·lectius. "Per a nosaltres, organitzar el primer Aplec de l'Horta Nord va ser una experiència molt bonica i enriquidora", relata Mercè Pérez, per a qui saber que els pobles de

**Vine a mossegar els dies,
a assaborir la vida**

Allotjament rural

**Cuina sostenible
amb productes
de proximitat**

**Turisme
gastronòmic actiu**

Pou de Beca
ESPACI CULTURAL OBERT
ALLOTJAMENTS I AGROTURISME

Mas Pou de Beca, s/n
La Vall d'Alba (Castelló)
964 320 459
poudebeka@gmail.com
www.poudebeka.com

Un homenatge a tot allò que ha passat i que ningú recorda

El relat literari d'Anna Vilamú | @La_Directa

Va alçar la copa de vi negre i va brindar amb l'aire. Va fer un glop llarg, sòlid, amb els ulls tancats. Últimament li agradava estar sola a casa i beure una mica de vi. Va caragolar amb la forquilla alguns espaguetis veient-los com la millor analogia possible amb la seva vida: fragments acumulats caòticament en un plat, banyats amb salsa.

L'oblit era quelcom que tenia present. Sentia sovint la necessitat de desprendre's de certes coses que li passaven -o que jugava que li passessin. Una necessitat com qualsevol altra: respirar, menjar, beure, dormir, cagar, follar i oblidar. Per això havia après a poc a poc com fer-ho, havia establert inconscientment una metodologia, un mecanisme que podia activar després de determinades situacions. El silenci.

Marxar d'on fos, comprar-se una fruita, obrir les finestres i ventilar, posar una rentadora, escoltar una mica de música; en definitiva, ocupar el temps netejant. En el sentit més ampli de la paraula. Després, un últim pas que a vegades no aconseguia dur a terme: el més difícil i en realitat el més important, oblidar-se que s'havia oblidat d'alguna cosa. Perquè sabia bé que una cosa és fer veure que quelcom no ha existit i l'altra és oblidar-te'n per complet. Fent veure que no ha existit saps que hi ha un record amagat darrere una cortina, com la dels escenaris dels antics teatres. En canvi, oblidar és potser semblant a esborrar. Esborrar de la ment, completament, i per tant també -en certa manera- de la realitat.

S'havia acabat els espaguetis, el vi negre, i fins i tot s'havia menjat una mandarina. Va restar uns segons asseguda, fent una digestió cansada. Li agradava menjar mandarines perquè l'olor li solia portar records d'infància tímids i de color marró i beix. De seguida que va poder, es va aixecar per canviar-se de roba amb poques ganes, una tarda de *leggings*, jersei ample i les sabates de sempre. Va intentar organitzar-se mentalment donant un cop d'ull a la llista que constantment actualitzava i que tenia sobre la taula de l'habitació: "Coses a fer". La llista li anava bé per aterrar, per recordar: un testimoni silenciós

/ POL GUILLEN

i canviant del seu dia a dia. "Enviar correu al Martí". Constantment se n'enviaven explicant-se coses amb fotos i lletres, i ara li tocava a ella respondre. La sortida al carrer la va fer decidida pensant que ho faria aquella tarda.

Tot i el convenciment, sabia que a vegades involuntàriament oblidava allò que havia pensat fer o dir, també les idees. Potser per la manera fragmentària que tenia de percebre la vida, com els espaguetis, o potser com a seqüela de l'oblit voluntari i selectiu -a vegades practicat i necessari. Va treure's el bolígraf negre de la butxaca de la motxilla i va escriure's al dors de la mà: "Enviar correu al Martí".

La bicicleta, sempre disponible, l'esperava, i juntes van posar rumb al centre. Amb la seva imprudència característica en conduir-la per una ciutat de cotxes, es dirigia a la biblioteca. Havia vist que per fi tenien disponible un llibre que feia dies que tenia ganes de llegir. Amb les mans fredes i les aixelles suades va entrar a l'edifici. Com sempre, va trigar una estona a trobar el que buscava; mai havia acabat d'entendre el funcionament de la nomenclatura, i la descol·locava al mateix temps que la fascinava pensar en totes les històries, en tota la memòria guardada i classificada meticulosament en aquell espai.

Es va asseure en una taula prop de la finestra, al costat d'una dona d'uns quaranta anys. Desprenia una olor agradable, com de flor, i per això de seguida s'hi va fixar. S'assemblava en alguna cosa a la seva mare, i amb la mirada -poc dissimulada- buscava què devia ser. Potser la forma dels ulls o la manera com se li ajuntaven els lòbuls de les orelles al cap. De seguida es va fixar en les mans, en com un dit es movia suaument per les pàgines d'un llibre prim i petit recolzat sobre la taula. "Enviar correu al Martí". Duia escrit la dona al dors de la mà, prop del canell. Tot tocant-se el dors de la seva, amb un cert nerviosisme, va pensar:

1) que potser no hi havia res més real que allò que més d'una persona, alhora, s'empeny a voler recordar.

2) que la memòria és un joc. I que els records són històries que ens expliquem a nosaltres mateixes. ●

FES-NOS CRÉIXER

SUBSCRIPCIÓ CONJUNTA

LA REPARTIDORA + **CALIU**
LLIBRERIA ASSOCIATIVA ESPAI EDITORIAL

larepartidora.org
facebook.com/larepartidora.valencia

facebook.com/Caliu-Espai-Editorial
caliueditorialblog.wordpress.com/

PER NOMÉS 65€ AL CURS

★ CERVESA DEL ★

MONTSENY

ARTESANA

CUINÀ DE BARRI

ESMORZARS
MENÚ AL MIGDIA
CARTA DE NIT
OPCIÓ VEGETARIANA
BEGUDES DE LA TERRA
CERVESES ARTESANES
CULTURA POPULAR

C/PREMIÀ 20, BAIXOS, 08014
SANTS. PAÏSOS CATALANS
93 422 16 13 WWW.TDE.CAT

ressenyες

El món és ample i aliè

Jaume Coll Mariné | @La_Directa

Joseba Sarrionandia és un dels autors més importants de la literatura basca, en qualitat i en popularitat. Musicacions a part, fins ara, en català, només l’havíem pogut llegir en revistes i antologies col·lectives. Un llibre com aquest, amb més de cent poemes triats per l’autor, és una notícia important.

És morta la poesia? La pregunta es podria respondre amb el llibre mateix. No per això deixa de ser una pregunta que fa sentit. I doncs: cal la poesia? Què invoca? Una resposta possible és que la poesia hi és si hi ha el poema, sempre imperfecte (mai del tot poema); que la poesia, més que no pas ser un ús especial de la llengua, n’és una situació especial: tu i jo entenem, a partir de certes claus de context, que això que passa damunt la pàgina és un poema. Només existeix si hi ha un nosaltres: si hi ha l’autor, sí, però sobretot si hi ha el lector. És una mà estesa: la poesia és, com tot, política. No hi ha cap transcendència que es pugui invocar, però bé que podem fer com que hi fos.

Els poemes de Sarrionandia sembla que neixen d’aquest primer moment de comunicació: el reclam de l’altre; després s’assenyala la por, l’amor, la felicitat, etc. De cadascú sol i de tothom. Però el tema que pren més gruix deu ser la distància, no només respecte al lloc propi, sinó la distància que hi ha, en el fons, entre l’ideal i la rea-

litat, entre el que es projecta i el que passa. I la distància primera sempre és el desencaix d’un amb un mateix.

Si anem a la lletra (i aquí ens hem de fiar de la traductora), una de les fites de Sarrionandia és la transparència (a vegades descarnada) amb què tot se’ns diu. Però la tensió del poema mai no es perd, ja sigui per l’imaginari (a vegades popular, a vegades quasi surrealista), ja sigui per la ironia o els múltiples tons que els poemes poden agafar: des de la cançó popular fins al poema narratiu de tall més audenià. És una llengua sempre sense entrebancs ni revolts innecessaris.

Un dels poemes diu: “Les coses més grans que hi podria haver / no són. / [...] Tot és manca [...] / Vam néixer en un poble in-existent i, / nosaltres també, / no cal dir que som / el que no som”; i acaba: “Perquè la vida també es compon / de les coses que no són”. ●

LLIBRE
És morta la poesia?
Joseba Sarrionandia
Traducció Ainara Munt Ojanguren
Pol·len Edicions
i Pamiela Etxea
368 pàgines

El plaer de tornar-hi

Xavier Puig i Sedano | @xavierps7

Ovidi Montllor està de moda. Mai ha deixat de ser un artista de referència, però els darrers anys tornen a aparèixer noves artistes que decideixen revisar-lo. Potser un dels retorns de millor factura és a *Petita festa* (Satélite K, 2018), de la mà de Gemma Humet i Toti Soler. El gust a la guitarra de Toti Soler, etern acompanyant del cantautor d’Alcoi, és –com gairebé sempre ho són els originals– el millor embolcall perquè la jove cantautora catalana desplegui les seves versions.

Ho fa amb mestria i respecte. Encara que distanciant de la delicadesa i suavitat habitual en ella, Humet s’adapta a la perfecció al registre més directe i contundent que reclamen les cançons d’Ovidi. És la plasmació, és clar, de l’estreta col·laboració a sobre els escenaris que

ha teixit amb Soler els darrers anys.

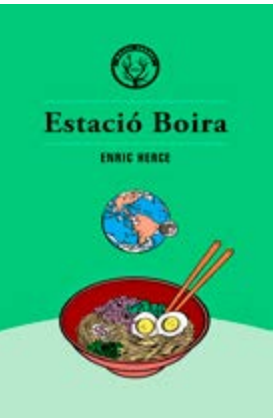
Més enllà de les versions del cantautor alcoià, el repertori del disc recull dues cançons iniciàtiques de Soler, “Petita festa” i “Liebeslied”. Aquesta darrera, una adaptació del poeta Vinyoli –que és present també en tres cançons més, musicades pel pare de Toti Soler, Jordi Soler Bachs. La secció poètica la conclouen “Penyora d’amor”, de Papasseit; “Lluna de porcellana”, de Maria Mercè Marçal; “Fins a la fi del temps”, d’Ewan McColl, i “El teu nom”, de Sílvia Amigó.

Finalment, Humet i Soler afegeixen al disc quatre adaptacions al català de referents de la cançó francesa com Léo Ferré, Boris Vian, George Brassens i Jacques Brel. Retorns a les arrels que prenen noves dimensions. ●

MÚSICA
Petita festa
Gemma Humet i Toti Soler
Satélite K
2018

Novel·la de gènere

Misael Alerm | @La_Directa

El segle XX fou el segle de moltes revolucions socials, científiques i tecnològiques, un temps d’incertesa però on també era possible imaginar molts futurs possibles. La ciència-ficció es va alimentar llavors de la curiositat i del tot-és-possible per fer troballes literàries memorables com ara *La guerra de les Salamandres* (novel·la de Capek publicada a Males Herbes), *Fahrenheit 451* o *1984*.

Tots aquests títols tenien en comú el fet de treballar sobre futurs possibles a partir de característiques del present de sistemes concrets, fos el capitalisme de les colònies, el capitalisme resplendent estatunidenc dels cinquanta o l’esta-

linisme rus. En els tres llibres hi havia una capacitat profètica que hem tingut la desgràcia de corroborar. Aquest profetisme ha esdevingut una responsabilitat amb la qual una escriptora ha de bregar si vol entrar en el gènere.

Estació Boira, d’Enric Herce, és una novel·la que entén el gènere: sap fer parlar el nostre present per extreure’n una distopia amb trets socials que faríem bé d’apuntar per veure si es donen d’aquí a uns anys. L’entramat socioeconòmic que descriu és lloable per complex i actual, aborda les formes de control, el futur de la immigració i possibles immortals que fins ara no se’ns havien acudit. ●

LLIBRE
Estació Boira
Enric Herce
Males Herbes, 2018
250 pàgines

/ FREDDY DAVIES

Janahuy Paredes,
membre del Comitè
de Familiars de
Persones Detingudes
i Desaparegudes
a Mèxic

José Francisco Paredes Ruiz, militant amb més de 30 anys de trajectòria, va desaparèixer el setembre de 2007. Havia estat a la presó amb anterioritat per temes polítics, va estar integrat en el Moviment Acció Revolucionària (MAR), i portava anys vinculat a moviments en defensa de la terra i les comunitats indígenes. També havia fundat una organització de drets humans per a esclarir els crims de lesa humanitat que l'Estat havia comès contra els seus companys –militants d'esquerra als anys 70– i intentava impulsar una llei en matèria de desaparició forçada. Arran de buscar-lo i exigir la seva aparició amb vida, la seva filla Janahuy es va involucrar en la lluita dels organismes de drets humans. Des de llavors, segueix les seves passes i denuncia els segrestos d'activistes socials, estudiants, obreres, joves. Un clima de terror que funciona com a eina de control social a Mèxic.

“Les desaparicions forçades són un mètode de control social de l'Estat mexicà”

Mariana Cantero | @cantero_mariana

A què creus que es deu aquest canvi en el perfil de les persones desaparegudes?

Nosaltres fem una divisió entre persones desaparegudes per causes polítiques i desaparegudes per motius socials, que no militen o són alienes a qualsevol moviment. Hem vist que aquestes desaparicions obeeixen a una política per a implementar el terror com a mètode de control social per part de l'Estat mexicà, precisament en les localitats on hi ha projectes econòmics com, per exemple, explotacions mineres. Abans de la seva implementació hi ha un procés de violència al territori, amb el qual es genera confusió i pànic, i obliquen la gent a desplaçar-se per l'horror que es viu en aquella zona, abandonant les seves terres.

I les seves lluites...

Exactament. La desaparició primer va enfocada a eliminar l'oposició i després a controlar la població i trencar llaços de solidaritat, de relacions socials, perquè siguem més vulnerables davant aquests macroprojectes que tenen a veure amb la destrucció dels drets laborals, la privatització de certs beneficis socials i que obeeixen a projectes d'explotació de recursos naturals. Tot obeeix a una política econòmica on l'Estat és el partícip directe o presta recursos per a generar aquesta mena de violències.

Com presta aquests recursos?

Ho ha fet mitjançant agents que no van identificats com a policies o forces institucionals, però molts d'ells executen les desaparicions amb camionetes sense plaques i després els veiem treballant precisament on hem d'anar a posar la denúncia.

Quines són les grans corporacions que són al darrere de crims de lesa humanitat i la persecució de la població?

A Morelia, la localitat d'on soc, per exemple, hi ha un projecte d'explotació i ara s'està donant un clima de violència a les comunes populars. Allà hi ha involucrada una empresa espanyola, s'està modernitzant la zona però alhora s'estan produint desaparicions forçades. També hi ha empresaris locals i autoritats municipals o el governador que hi estan involucrats.

Si l'Estat és autor o còmplice, els organismes de drets humans han teixit una xarxa paral·lela a l'Estat que pugui investigar, com ara els de l'Argentina?

No hi ha voluntat política d'investigar ni institucions en les quals puguem confiar. Pots donar un nom d'una persona que està involucrada en una desaparició i et diuen que està donada de baixa, quan la veus treballant. És una impunitat total. I nosaltres hem aconseguit tant com altres països, portem les nostres pròpies investigacions i tenim els indicis i fem seguiment per saber què ha passat amb els nostres familiars. Tenim noms de personatges involucrats gràcies a aquestes investigacions. També és veritat que la impunitat és tanta que s'emporten la gent a plena llum del dia, davant dels familiars. Els detenen i quan van a buscar-los a comissaria no hi són.

Què passa amb les denúncies internacionals?

Hem posat denúncies amb Amnistia Internacional, Human Rights Watch, les Nacions Unides... però ens costa perquè molts advocats no volen portar casos de desaparicions forçades, perquè el fet de denunciar una autoritat implica que també puguem acabar desapareixent.

Com has gestionat tota la càrrega emocional de la lluita?

Jo tinc por, però hi ha una necessitat més forta de saber què ha passat, que et presentin el teu familiar amb vida. T'adones que si no ets tu qui fa alguna cosa, qui més ho farà? La por et pot parilitzar o es pot transformar en un motor que et mou a denunciar, a cuidar-te i a generar protocols de seguretat. La por també es transforma quan es treballa col·lectivament. Part de l'objectiu de la desaparició forçada és això: parilitzar-te.

Amb el canvi de govern penses que canviarà alguna cosa o aquests mecanismes són a la base del sistema?

Això és un sistema. Crec que vingui qui vingui, aquesta política continuarà. Hem aconseguit posar sobre la taula el tema de les desaparicions i el president reprendrà el tema de la violència. És un començament, es presta al diàleg, però nosaltres som qui hem de fer el canvi, no es farà des d'un govern. No pot haver-hi perdó perquè no hi ha justícia, memòria col·lectiva, no hem tingut cap judici per crims de lesa humanitat, no hi ha registre de persones desaparegudes, registres oficials. No hi ha dret a la veritat. ●

La por et pot parilitzar o es pot transformar en un motor que et mou a denunciar i a cuidar-te